

Litteraturkrönika 2011

Av *Lars-Olof Delsing, Lars-Erik Edlund, Göran Hallberg och Karl G. Johansson*

Krönikans avdelningar åtskiljs av asterisk. De är ämnesvis ordnade från allmänt till specifikt: allmänspråkligt (indoeuropeiska, (ur)germanska) * skandinaviskt (ur-, fornnordiska) * särspråkligt: fornvästnordiska, isländska, färöiska * norska * danska * svenska * egennamn: ortnamn, personnamn, övriga namn. Inom avdelningarna redovisas arbetena i alfabetisk följd. Artiklarna signeras L.-O.D., L.-E.E., G.H. eller K.G.J.

*

Die Goldbrakteaten der Völkerwanderungszeit – Auswertung und Neufunde, herausgegeben von Wilhelm Heizmann & Morten Axboe, XIV + 1024 s. + 102 Tafeln, Berlin & New York 2011 (De Gruyter). ISSN 1866-7678; ISBN 978-3-11-022411-5; e-ISBN 978-3-11-022412-2. Detta mäktiga verk samlar sig kring de folkvandringstida guldbrakteaterna och innebär en djuplodande presentation av nyfynd och en översikt av det man vet, eller i varje fall tror sig veta, om denna viktiga grupp av fynd. Egentligen är detta bd 4.3 i en serie *Die Goldbrakteaten der Völkerwanderungszeit*. Bd 1–3 är en ikonografisk katalog (1985–89), bd 4.1 Morten Axboes *Herstellungsprobleme und Chronologie* (2004) och bd 4.2 Alexandra Peschs *Thema und Variation. Die Formularfamilien der Bilddarstellungen* (2007). Över det föreliggande arbetet svävar den nu bortgångne pionjären Karl Haucks ande – boken tillägnas också honom och Ilse Hauck –, vars studie *Goldbrakteaten aus Sievern. Spätantike Amulett-Bilder* (1970) utgör en milstolpe på området. I det arbete som här skall presenteras har tolv studier samlats vartill skall läggas en katalog över nyfynd. En översikt över forskningen om brakteaterna ges av Charlotte Behr, vilken visar upp ett fasettrikt och tvärvetenskapligt forskningsområde där Haucks insatser, inte minst på det metodologiska området, synliggörs. En del kvarstående forskningsproblem noteras också i Behrs artikel. Av Haucks hand föreligger två bidrag i volymen, det första betitlas ”Machtstatten Odins” och ger en översikt över grundfrågor och

metoder inom fältet. Bildspråket under senantiken såsom bakgrund till guldrakteaterna tecknas här, användandet av medeltida nordiska texter vid uttolkningen diskuteras liksom tolkningen av runtexterna på brakteaterna i relation till bilderna. Också den andra artikeln av Hauck har metodologisk och teoretisk inriktning, och kommer bl.a. konkret in på tolkningen av de s.k. Drei-Götter-Brakteaten med Wodan/Oden, Balder och Loki. Sedan följer artiklar om brakteaterna i tid och rum. Martin Axboe behandlar inskriftsbrakteaternas kronologi, och tycker sig därvid kunna urskilja olika grupper. Alexandra Pesch uppehåller sig vid de centralorter och de kontaktmönster – m.a.o. det samarbete och den konkurrens – i det förhistoriska samhället som man kan komma åt genom studier av guldrakteater. På en karta (s. 244) visas var dessa centralorter kan ha legat i södra Skandinavien och norra Tyskland. Klaus Düwel och Sean Nowak analyserar i en gemensam artikel ett mindre antal texter på brakteaterna. Betydelsen av en självständig – man kunde nästan säga ”rigorös” – textanalys understryks här, vilket metodologiskt känns väl-motiverat. En sammanfattning av forskningen om formelorden på guldrakteaterna – som **alu**, **laþu**, **laukar**, **ota** – finner man i Wilhelm Heizmanns studie som redovisar en forskningsdiskussion som pågått under lång tid. I en artikel tar Düwel upp bokstavsmagin, varvid han berör guldrakteaternas funktion som amuletter. Gunther Müller uppehåller sig vid namnen, och här finns bl.a. en diskussion av en korpus med ett antal möjliga namnbelägg. Men också den s.k. ”jag”-formeln på brakteaterna dryftas av Müller. Namnproblem är föremål för uppmärksamhet också i Heinrich Becks bidrag. Lutz E. von Padberg använder guldrakteaterna för att studera hur symboler hörande kristendomen till exponeras på brakteaterna, och Taina Dickinson studerar djuornamenterade sköldar i det tidiga anglosaxiska England. En del av de artiklar som samlats i volymen finns i tidigare publicerade versioner men har här uppdaterats, och i något fall har en artikel tagits med som utarbetades för åtskilliga år sedan men först nu, i reviderat skick, publiceras. Morten Axboes katalog över nyfynden – där han i arbetet biträtts av Charlotte Behr och Klaus Düwel – följer allra sist, efter litteraturförteckningen. Den sistnämnda ger oss en bild av ett mycket viktigt forskningsområde. För den som enkelt vill orientera sig i bokens artiklar finns både tyska Zusammenfassungen och engelska Summaries. Men det är faktiskt svårt att låta bli att läsa och begrunda de intrikata tolkningsproblem som redovisas i bokens artiklar; studierna är förvisso inte alla gånger enkla att ta till sig men läsningen av dem ger gott utbyte. Ett rikt bildmaterial beledsagar läsningen. Trots den myckna forskningen på området kvarstår ännu

frågor, t.ex. vad gäller tolkningen av enskilda ord och bilder men också beträffande relationen text–bild. Men denna bok samlar den mångvetenskapliga forskningen, och med hjälp av nyfyndskatalogen kan fortsatta undersökningar av guldrakteaterna säkerligen nu enklare bedrivas. Inte minst därigenom kommer boken att få stor betydelse. L.-E.E.

Language and Literacy in Early Scandinavia and Beyond, edited by Michael Schulte & Robert Nedoma, 442 s., Odense 2011 (University Press of Southern Denmark; Volda University College). (NOWELE. North-Western European Language Evolution. Vol. 62/63, October 2011.) ISSN 0108-8416; ISBN 978-87-7674-591-2. I detta dubbelnummer av NOWELE har ett antal artiklar samlats under den gemensamma rubriken "Language and Literacy in Early Scandinavia and Beyond". Volyms introduktion redovisar egentligen inte någon närmare programförklaring men i en av artiklarna får man veta att bidragsgivarna inbjudits att medverka till "methodische[n] Reflexionen zur Sprachgeschichte von unten, die für das Altgermanische/Altskandinavische relevant sind oder sein können" (s. 249). Till någon del ger detta ramar (om ock vida) för bokens tematik. De två redaktörerna bidrar med var sin uppsats. Michael Schulte granskar systematiskt de tidiga skandinaviska lagtexterna och framhåller att det inte finns några övertygande belegg för en förlitterär metrisk komposition av dessa lagar. Studien är inte minst metodologiskt intressant, exempelvis i sin diskussion av hur olika stildrag kan bedömas. Robert Nedoma behandlar personnamn på fibulor som tillkommit under tidsperioden ca 200–700, och redovisar därvid såväl arealonomastiska som socioonomastiska ställningstaganden. Elmar Seebolds uppsats "Typologische Chronologie der älteren nordischen Runen" för oss in i en i tidskriftens spalter (jfr NOWELE 56/57, 2009; 60/61, 2011) just pågående forskningsdiskussion. Seebold hävdar bl.a. att den yngre runraden skall ses som ett nytt bruk av skriften, "[d]ie Entwicklung einer in wesentlichen Punkten neuen Kulturtechnik" (s. 147). Ett intressant literacyperspektiv på runskriften finns i Martin Hannes Grafs artikel "Schrift, Sprache und was dazwischen liegt. Zur Materialität epigraphischer Schriftlichkeit der ältesten Runeninschriften". Om de samhälleliga ramarna för denna tids skrift och skriftenvändning – konventionen – vet vi emellertid ganska lite. Lisbeth M. Imer skriver om dateringen och den areella distributionen av de äldsta runmonumenten i Norden. Oliver Ernsts och Stephan Elspaß' artikel belyser arbete med en språkhistoria underifrån, och behandlar konkret "althochdeutsche Glossen" men artikeln har generellare bäring än så. Peter Trudgill presenterar i sin studie av

kopula "language-contact speculations in first-millennium England". Men perspektiven vidgas än mer, sålunda diskuteras Theo Vennemanns kontroversiella tes om ett mesolitiskt "Europa Vasconica". Jonas Wellendorf behandlar utifrån ett intressant källmaterial pragmatiska översättningar på västnordiskt område. Anatoly Libermans artikel har rubriken "A Short History of the God Óðinn" men är i själva verket en omfattande studie (80 sidor) som på ett mångsidigt sätt behandlar Oden-gestalten och förändringarna av denna samt gudanamnets härledning. Artikeln är resonerande och diskuterar tidigare utredningar – utarbetade inom olika forskningsparadigm – från olika tider. Detta är mycket för-tjänstfullt, ty vid behandlingen av ett så välbeforskat ämne som detta är det nödvändigt att förstå varför man inom olika "skolor" nått olika resultat i sökandet efter gudagestaltens bakgrund och grunden till hans namn. Libermans bidrag blir på detta sätt metodologiskt och vetenskaps-historiskt intressant. Det svåra ämnet till trots karakteriseras artikeln av en påtaglig lättsamhet. Som helhet ger detta specialnummer av NOWELE läsaren gott utbyte då det gäller belysningen av en rad aktuella problem inom det germanska och skandinaviska forskningsfältet. Till värdet bidrar inte minst de redovisningar av källmaterial som flerstädes finns. En inledande redaktionell text hade dock underlättat för läsaren att ännu bättre se volymens tematik. L.-E.E.

*

Oskar Bandle, Die Gliederung des Nordgermanischen. Reprint der Erstaufgabe mit einer Einführung von Kurt Braunmüller, xxv+117 s., 24 kartor, Tübingen & Basel 2011 (A. Francke Verlag). (Beiträge zur nordischen Philologie 47.) ISSN 1661-2086; ISBN 978-3-7720-8416-4. Detta är en nyutgivning av Oskar Bandles epokgörande översiktsarbete från 1973, och kommer därför endast mer kortfattat att behandlas här. I arbetet söker som bekant författaren utifrån sin språkliga empiri indela det nordgermanska området i mindre områden, ett inte alldeles lätt företag. Indelningen sker framför allt på basis av de novationer som under olika tider uppstått, och vittnar om författarens synnerligen omfattande kunskaper om de nordiska dialekterna. Han studerar västliga, östliga och sydliga novationer, och behandlar även det han kallar "Nördliche Entwicklungen". Innovationer friläggs och spridningen utreds in i minsta detalj. Bandle stannar för en indelning i ett nordskandinaviskt, ett sydskandinaviskt och ett västskandinaviskt område. Även om det till grund för översikten liggande materialet i vissa fall kunnat beslås med fel (så exempelvis av Kristian Ringgaard), och dessutom enskilda ställnings-

taganden och indelningen med goda skäl kan diskuteras (vilket gjorts av Gun Widmark), tas här ett pannordiskt grepp, varvid drag i fonologin och morfologin, i någon mån också syntaxen samt drag i lexikon, mobiliseras. Presentationerna på kartorna håller allmänt sett en hög klass, låt vara att det i detaljer finns anledning till vissa modifieringar. Som Kurt Braunnmüller framhåller i sin inledning (s. VII) utgör Bandles arbete "die bislang *letzte Summa der traditionellen (europäischen) Dialektologie*, die zum skandinavischen Raum als Ganzem vorliegt und die – und dies erscheint mir wesentlich – eine *zusammenhängende wie eigenständige Sichtweise* präsentiert". Boken innehåller även en sammanställning av Bandles skrifter samt i varje fall lejonparten av de minnesord som vid hans död ägnades honom. L.-E.E.

Karen Bek-Pedersen, The Norns in Old Norse Mythology, xvi + 224 s., Edinburgh 2011 (Dunedin). ISBN 9781906716189. I den norröna mytologin framställs flera grupper av kvinnor. De mest centrala finner man bland asarna (*ásynjor*) och vanerna (*vanir*), som t.ex. Frigg som är av asasläkt eller Freyja som hör hemma bland vanerna. Men det förekommer också mer marginella grupper, t.ex. *valkyrjur*, *disir* och *fylgjur*. Alla dessa behandlas i den här boken. Fokus är emellertid, som titeln antyder, på *nornir*, en grupp av kvinnor som förekommer i några få källor i det norröna materialet; de övriga grupperna av kvinnor utgör främst ett jämförelsematerial. Karen Bek-Pedersen redovisar grundligt det sparsamma materialet som kan belysa *nornir*. Hon sätter det i relation till skildringar av de andra typerna av kvinnor och diskuterar med utgångspunkt i detta vilka funktioner *nornir* har fyllt i den norröna religionen. Det sparsamma materialet för naturligtvis med sig ett första metodproblem för Bek-Pedersen, ett problem som kanske kunde ha diskuterats ytterligare. Hur starka slutsatser kan man dra med ett ytterst begränsat material? Och hur undgår man cirkelresonemang av typen "*nornir är nornir för att de skiljer sig från disir o.s.v. i de sparsamma skildringarna*"? Ett nog så uppenbart resultat eftersom det ju framgår i just skildringarna, alltså inte kräver någon djupare analys. Ett andra problem i en studie av *nornir* med de frågeställningar som Bek-Pedersen presenterar gäller själva grundlaget för vår utforskning av det norröna materialet på jakt efter norrön mytologi. Kan vi egentligen tala om *en* norrön mytologi? Hade *nornir* en klart avmarkerad funktion i en enhetlig mytologi, eller har de, liksom andra grupper som t.ex. *fylgjur*, *disir* etc. använts efter behov och med funktioner dikterade av den gällande kontexten? Det senare tycks ofta ha varit fallet. Här kunde Karen Bek-Pedersen ha fört en betydligt skarpare

diskussion, och hon kunde med en sådan diskussion ha placerat sig tydligare i samtidens forskningsdebatt om de norröna källornas användbarhet för studiet av norrön mytologi. Boken, som är en omarbetad version av Bek-Pedersens doktorsavhandling, presenterar ingående de norröna källor som innehåller skildringar av *normir* och ger en god översikt över andra typer av övernaturliga kvinnliga väsen som skildras. Den utgör därför en god inledning till fortsatta studier av dessa kvinnliga väsen. K.G.J.

Ideology and Power in the Viking and Middle Ages. Scandinavia, Iceland, Ireland, Orkney and the Faeroes, red.: Gro Steinsland et al., xi + 405 s., Leiden 2011 (Brill). ISBN 978-90-04-20506-2. Frågor som rör ideologi och makt är centrala i många av de discipliner som studerar skandinavisk medeltid. I den här boken har historiker, religionshistoriker och en filolog från keltiska studier samlats för att dryfta ett flertal perspektiv på just makt och ideologi. Författarna, som samlats från flera skandinaviska universitet men också från Tyskland och Tjeckien, deltog under det akademiska året 2007–2008 i en forskargrupp vid *Senter for grunnforskning* i Oslo. Resultatet har blivit en bok med många infallsvinklar på ämnet. Här behandlas övergången från förkristen till kristen tid i flera bidrag, liksom framväxten av skandinavisk kungamakt med utgångspunkt i det som författarna betecknar som härskarmakt, alltså ett tidigare stadium med maktstrukturer baserade på förkristna ideologier. Geografiskt famnar boken ett stort område från Sverige i öster till Orkney, Färöarna och Island i väster. Gro Steinsland, som var ledare för gruppen, skriver i sin inledningsartikel om just ursprungsmyter och härskarmakt från vikingatidens hövdingar till den härskare som beskrivs i de medeltida krönikorna. I ett följande kapitel utvecklar Jón Viðar Sigurðsson denna diskussion med speciellt fokus på framväxten av den norska kungamakten i förhållande till härskarmakten på Orkney och Island. Ian Beuermann diskuterar ursprungsmyten som den formuleras i *Orkneyinga saga* och relationen mellan den framväxande kungamakten i Norge och hövdingarna på Orkney. Här efter vänds blicken mot östra Skandinavien. Olof Sundqvist diskuterar möjliga kultbyggnader i östra Sverige och hur dessa kan tänkas spegla en förkristen härskarideologi. De keltiska källornas skildringar av kungen och förändringen av kungens roll behandlas ingående av Jan Erik Rekdal. I en följande artikel diskuterar Jens Peter Schjødt krigarens roll i skandinavisk förkristen religion. I de två avslutande artiklarna i boken behandlas så olika ämnen som myter om död och uppståndelse i vikingatiden och kulten av kungliga martyrer i tidig skandinavisk kristendom av Anders Hultgård respektive Joanna A. Skórzewska. I en

avslutande diskussion argumenterar Ian Beuermann för en lång och glidande övergång från förkristen till kristen period, ett tidsspänn på femhundra år, under vilken härskarideologin förändrades i relation till den nya religionens ideologi, men samtidigt behöll en del drag från den inhemska traditionen.

K.G.J.

Lars Lönnroth, The Academy of Odin. Selected papers on Old Norse literature, 426 s., Odense 2011 (University Press of Southern Denmark). (The Viking Collection, vol. 19.) ISBN 978-87-7674-589-9. Lars Lönnroth har sedan 1960-talet varit en ledande och stridbar debattör inom den norröna forskningen. Nu har man i serien *The Viking Collection* givit honom möjlighet att samla sina artiklar från ett långt och produktivt forskarliv. Resultatet är imponerande och ger en god bild av den spännvidd som Lönnroths forskning har haft under dessa femtio år. Bokens artiklar är samlade under fem rubriker som avgränsar de ämnesområden som främst intresserat författaren. De första artiklarna samlas under rubriken *Origins*. Denna rubrik syftar alltså inte på författarens utgångspunkter utan på det tidiga intresset för den norröna litteraturens framväxt. Detta behandlade Lönnroth redan i sin avhandling, men han har återkommit till det genom hela författarskapet. En andra avdelning behandlar *Saga rhetoric*, ett område av forskningen där Lönnroth bidragit från 1960-talet och helt fram till i dag. Här är den äldsta artikeln från 1969 och den sista från 2002. Under rubriken *Structure and ideology* inlemmas tre artiklar, en tidig om just ideologi och struktur i *Heimskringla* från 1976 och två sena om *Sverris saga* och *Njáls saga* från 2006 och 2008. I en fjärde avdelning, *Edda and saga as oral performance*, har Lönnroth valt ut viktiga bidrag till denna diskussion, publicerade mellan 1971 och 2001. Den äldsta artikeln här, ”*Hjálmar’s Death-Song and the delivery of Eddic Poetry*”, där Lönnroth argumenterar mot en alltför fast tro på möjligheten att definiera eddadiktningen som improviserad muntlig dikt inom ramen för *oral-formulaic theory*, måste räknas som ett av de viktigaste bidragen i den tidiga debatten om eddadikternas muntliga ursprung. I en femte och avslutande avdelning samlas artiklar med inriktning på *Reception and adaption*. Också här bidrog Lönnroth tidigt. Som exempel kan nämnas hans artikel ”*The Riddles of the Rök-Stone: A Structural Approach*” från 1977 som har haft stor betydelse för den fortsatta diskussionen om hur inskriften på Rökstenen ska tolkas. Det är en god tendens i tiden att samla upp artiklar från långa forskningsliv i samlingsvolym, gärna i form av festskrifter där föremålet för skriften har involverats. Ofta blir artiklar gömda i tidskrifter som är svårtillgängliga

eller festskrifter som ingen längre känner till. En samling som den föreliggande ger oss dels en god bild av en aktiv forskares insats genom många decennier, dels tillgång till artiklarna i en volym. K.G.J.

Vincent Samson, Les Berserkir. Les guerriers-fauves dans la Scandinavie ancienne, de l'Âge de Vendel aux Vikings (VIe-XI siècle), 446 s., Villeneuve d'Ascq 2011 (Septentrion. Presses Universitaires). ISBN 978-2-7574-0353-2. Den nordiske bärsärken, *berserki*, har alltid fascinerat, och i tider av romantisk och nationalistisk iver har bärsärken ofta varit en omhuldad figur. Inom forskningen har det emellertid länge varit en viss tvekan till hur berättelserna om *berserkir* ska förstås. Inom religions- och mytfforskningen vill man gärna finna spår i de kristna källor där *berserkir* omnämns efter förkristna skick och seder förknippade med krigaren och kulten av Óðinn. Men materialet är knappt och det är få källor som kan föras längre tillbaka än 1200, alltså en tid när kristendomen var väl etablerad och då alla som använde sig av bläck, pergament och latinsk skrift var väl kristnade och utbildade inom kyrkans hägn. Det finns alltså anledning att hantera materialet med en viss försiktighet om man vill använda det för att rekonstruera förkristna myter eller riter. Ett ofta använt epitet för dem som anser att källorna primärt ger oss en bild av hur myter användes i samtiden, alltså 1200-talets Island, är *hyperkritisk*. Detta epitet förekommer också flera gånger i Vincent Samsons bok om *berserkir*. Boken ger en grundlig introduktion till forskningen om just *berserkir* och *úlfhednir menn* och diskuterar ingående etymologierna för dessa begrepp. Därefter ägnas de olika källorna till bärsärkarnas aktiviteter mycket utrymme. Författaren avfärdar en kritisk syn på källorna som just hyperkritisk och argumenterar för att *berserkir* inte endast var de främsta krigarna, men att de också spelade viktiga roller i kulten. Så vitt jag kan bedöma framkommer emellertid inget nytt i denna diskussion; det kommer till syvende och sist att främst handla om huruvida man tror på källorna eller är hyperkritisk. För den som intresserar sig för ämnet torde Samsons bok kunna ge en god introduktion till forskningen och inspirerande spekulationer om den dunkla värld som det förkristna Norden utgör. K.G.J.

Dieter Strauch, Mittelalterliches nordisches Recht bis 1500. Eine Quellenkunde, XXXVI + 886 s., Berlin & New York 2011 (De Gruyter). (Ergänzungsbände zum Reallexikon der Germanischen Altertumskunde. Herausgegeben von Heinrich Beck, Dieter Geuenich & Heiko Steuer. Band 73.) ISSN 1866-7678; ISBN 978-3-11-025076-3; e-ISBN 978-3-11-025077-0. Detta storverk på den nordiska rättshistoriens område har sam-

manställt av den forskare som nog får anses vara den idag främste kännaren av den medeltida nordiska rätten, Dieter Strauch. Han är emeriterad professor vid Institut für Neuere Privatrechtsgeschichte, Deutsche und Rheinische Rechtsgeschichte vid universitetet i Köln. Vi får i denna omfattande bok en bred och initierad skildring av den nordiska rätten från vikingatid fram till 1500-tal, och de olika källor där denna rätt möter, alltså inte bara lagar utan också urkunder och litterära källor. I en inledande del tecknas en bild av källäget och ges läsaren en mer allmän föreställning om kristendomens inflytande i Skandinavien (vilket självfallet också får bäring mot rättskällorna) och "Die Veränderbarkeit des Rechts" – där bl.a. Elsa Sjöholms kontroversiella tolkningar bemöts –, varefter mer specifika förhållandena i Norge, på Island och i Danmark och Sverige redovisas. Det längsta avsnittet rör Sverige där man bl.a. kan läsa om uppbyggnaden av kyrkan på 1100-talet, förhållandet kyrka-konungamakt under 1200-talet, och mycket annat. Åtskilliga detaljerade uppgifter förmedlas som är relevanta för att förstå de rättshistoriska förhållandena, som beträffande Skänninge möte 1248 (s. 78 ff.) och Tälje provincialkoncilium 1279 (s. 90 f.), för att ta fram två exempel. Ett avsnitt om tråldomen och dess avskaffande avslutar denna inledande genomgång. Härpå följer sju kapitel där förhållandena i olika riken och områden detaljerat beskrivs. I det första kapitlet om Norge återfinns inte bara en redovisning av de norska rättskällorna utan också avsnitt om förhållandena på Färöarna (bl.a. Seyðabrævið och Hundabræv), Orkneyöarna, Shetland (Hjaltland) och Hebriderna, Isle of Man och Irland. Kapitlet om Island och Grönland redovisar bland mycket annat de isländska förhållandena vid alltinget, presenterar Grágás, varvid även språkliga förhållanden blir föremål för uppmärksamhet, samt i ett kort avsnitt sagornas vittnesbörd. Det lilla som finns om de grönländska förhållandena förmedlas dessutom (s. 267–279). Det tredje kapitlet tar sig an de danska rättskällorna med själländska, skånska och jylländska lagar, stadslagar och senare rättskällor, och även frågan om dansk lag i England tas upp. Det korta kapitel 4 behandlar Normandie, där de spår som kan finnas av normannisk rätt redovisas, bl.a. i terminologi (s. 375 f.). Det därpå följande kapitlet avhandlar mycket ingående Sverige; kapitlet omfattar över 200 sidor. Här möter Äldre och Yngre Västgötagalagen, Östgötagalagen och andra götalongar, vidare Upplandslagen, Södermannalagen, Hälsingelagen, Gutalagen, Bjärköarätten, Visby stadslag m.fl. Ett kort avsnitt här behandlar Forsaringen (s. 501 f.). Landslagarna och Magnus Erikssons stadslag redovisas. Ett särskilt avsnitt tar upp Um Styrilse Konunga och Höfdinga. Förhållandena i Finland ägnas ett eget kapitel, där inte oväntat

bl.a. fiskerätten lyfts fram samt Bjärköarätten i Finland. På vägen berörs både kvenir-/kainulaiset- och birkarlaproblematiken (s. 630 f.) och den svenska kolonisationen (s. 632 ff.). I det sista kapitlet möter en beskrivning av den skandinaviska rätten i Ryssland, med en detaljerad beskrivning av rättskällor och jämförelser med de fornsvenska förhållandena. Boken avslutas med en redovisning av källor och litteratur, som omfattar nästan 140 sidor. Till detta skall läggas omfattande person-, ort- och sakregister; i det sista registret möter man en hel del viktiga lexem i rättskällorna. Till boken hör ett betydande antal kartor över områden som behandlas, då inte bara rikskartor utan också detaljerade kartor över Shetland (s. 199), Sodor och Man samt Isle of Man (s. 206 f.), Grönland (s. 268 f.) och ryska områden (s. 670). Kartorna har visserligen hämtats från primärlitteratur men det är värdefullt att de här finns samlade. Denna något utförligare innehållsresumé visar förhoppningsvis bokens mångsidighet men också dess djup. Litteratur på många språk åberopas och resumeras, även en del på finska och ryska, och det är faktiskt svårt att hitta något som saknas i den vetenskapliga dokumentationen. Dieter Strauchs *Mittelalterliches nordisches Recht bis 1500* är ett imponerande arbete. Som referensverk rörande en väsentlig del av den nordiska medeltidshistorien kommer boken att bestå under mycket lång tid framöver. L.-E.E.

Studier i dialektologi och sociolingvistik. Föredrag vid Nionde nordiska dialektologkonferensen i Uppsala 18 – 20 augusti 2010, utgivna av Lars-Erik Edlund, Lennart Elmevik och Maj Reinhammar, Uppsala 2011, 366 s. (Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi CXVI.) ISSN 0065-0897. ISBN 978-91-85352-90-6. Konferensrapporten inleds med förord och välkomstord av Akademiens preses professor emeritus Lennart Elmevik, som hade glädjen att få hälsa 100 deltagare välkomna, varav 50 föredragshållare/projektpresentatörer. Rapporten återger 35 av bidragen, som speglar den aktuella dialektforskningens livskraft och mångsidighet, inte minst i ljuset av dagens allmänlingvistiska bredd och löftesrika datatekniska tillämpningar. Inledande plenarföredrag hölls av professorerna Kristján Árnason, Reykjavík, ”Standard, varieties and phonological variation in Faroese and Icelandic”, och Stefan Rabanus, Verona, ”The State of the Art in Linguistic Cartography”, medan professor Lars-Erik Edlunds, Umeå, översikt över nordisk dialektgeografisk forskning inställdes p.g.a. sjukdom (den publicerades istället i avsevärt utvidgad form i Svenska landsmål 2011). Utrymmet medger här bara en innehållsförteckning, nog så aptitretande för envar intresserad: Daniel Andersson,

Umeå, söker i sin ordspråksforskning basbetydelsen hos dialektala ordspråk i dialektordböcker och -samlingar. Lars-Gunnar Andersson, Göteborg, redovisar en radioenkät kring den dialektgeografiska variationen mellan *blev* och *vart*, besvarad av 5600 personer. Torben Arboe, Aarhus, beskriver "Jysk Ordbogs kartografiske udviklingsproces", Björn Bihl, Karlstad, "Frödings och Ricksons [Jeremias i Tröslösa] dialektala estetik", Gustav Bockgård, Uppsala, "Lexikaliserade satser med *ha* eller *kalla* i nordöstra Götalands traditionella dialekter", Lennart Elmevik, Uppsala, "Sv. och no. dial. *ō* som motsvarighet till urnord. *au*. Till diskussionen om den s.k. birkasvenskan", Piotr Garbacz, Oslo, "Sambandet mellan morfologi och syntax i de nordiska dialekterna", Asgerd Gudiksen, København, "Variation i morfologi. 2. svage verbalbøjning i de danske øsmål", Kristina Hagren, Uppsala, "Ingressiva partikelverb med *på/å* och *till* i svenska dialekter, särskilt dalmål", Karin Hallén, Uppsala, "*Blam* – *blamera*, *chikan* – *chikanera*, *genans* – *genera*. En grupp franska lånord i svenska dialekter", Lars Huldén, Helsingfors, "Diftongering av gammalt långt *o* i finlandssvenska dialekter", Ernst Håkon Jahr, Kristiansand, "Dialektologi som nasjonsbygging. Til diskusjonen om "nynorsk språkforskning"", Janne Bondi Johannessen & Piotr Garbacz, Oslo, "Fältarbete med Nordic Dialect Corpus", Janne Bondi Johannessen & Signe Laake, Oslo, "Den amerikansk-norske dialekten i Midtvesten", Lars-Erik Johansson, Skövde, "Dialektbegreppet – dialekt som varietet och/eller dialektbruk som stil", Carl-Erik Lundbladh, Lund, "Syd- och västsvensk dialektdatabas", Ulf Lundström, Umeå, "Elementen *hals*, *har/hare*, *rem* och *slind*. Att fånga terrängords betydelser genom fältstudier och i arkivmaterial", Kristina Nikula, Tammerfors, "Om lömska vänner ["ord på främmande språk som liknar ord på det egna språket men betyder ngt helt annat"] i finlandssvensk dialekt", Helge Omdal, Kristiansand, "'Og kva er så ein dialekt?' Om dialektbegrepet i nordiske språk", Viveca Rabb, Åbo, "Faktisk och upplevd användning av grammatiskt genus", Rune Røststad, Agder, "Om overgangen til pluralendinga *-an* i egdsk talemål. Ein verkstad av indrespråklege drivkrefter?", Caroline Sandström, Helsingfors, "Finska lån och hur de anpassas i de svenska dialekterna i Finland", Helge Sandøy, Bergen, "Dativen i vekst og fall – men ikkje som relik", Martin Skjekkeland, Kristiansand, "Lokal identitet som forklaringsfaktor i sosiolingvistik", Mathias Strandberg, Uppsala, "Accentuering av sammansättningar i sydöstra Skåne", Inge Særheim, Stavanger, "'dennæ kar æ Jesus Christus okka herræ'. Bibeltekst på jærmål frå 1600-talet", Eva Thelin, Uppsala, "Ordbokssamlingen vid Dialekt- og folkminnesarki-

vet i Uppsala – nu och i framtiden”, Lars Vikør, Oslo, ”’... de rareste Ord og Talemaader i Sproget’. Norske dialektar i 1743”, Anna Westberg, Uppsala, ”Atlas Linguarum Europæ – en presentation”, Rune Westertlund, Luleå, ”Palatal och velar artikulation av klusilerna *k* och *g* framför främre kort *a* i en sydvästerbottnisk dialekt – auditiv analys”, Camilla Wide, Åbo, ”Proximala demonstrativa pronomen i finlands-svenska dialekter”, Lena Wienecke Andersen, København, ”Fra virkelighedens verden til ordbogens. En kort presentation af et ph.d.-projekt”, Kjetil Aasen, Oslo, ”Variasjonsperspektiv i norsk dialektologi. Norsk keltologi i jamføring med ’nynorsk språkforskning’” och slutligen Jan-Ola Östman, Helsingfors, ”Standardspråk, dialekter och populärmusik i ett senmodernt Svenskfinland”. G.H.

*

Eddische Götter und Helden. Milieus und Medien ihrer Rezeption, red.: Katja Schultz, 412 s., Heidelberg 2011 (Universitätsverlag Winter). ISBN 978-3-8253-5935-5. Intresset för receptionen av norrön litteratur under 1800- och 1900-talet och helt till vår egen tids *Viking metal*-musik har fått ett starkt uppsving under senare år. I Frankfurt inleddes en publikationsserie med inriktning på receptionen av eddadiktningen, *Edda-Rezeption*, 2009 med boken ”*Sang an Aegir*”. *Nordische Mythen um 1900* (red. Katja Schulz och Florian Heesch, Heidelberg: Winter). Föreliggande bok, som bygger på ett symposium vid Institut für Skandinavistik i Frankfurt 2009, utgör andra volymen i denna serie. Boken är alltså en utvecklad form för dokumentation av symposiet, där författarna har skrivit om sina föredrag till mer genomarbetade artiklar. Den tid som de olika inläggen behandlar sträcker sig från 1800-talet till nutiden. För den tidigaste perioden föreligger artiklar om N.F.S. Grundtvig och Esaias Tegnér medan senare tid representeras av studier av hur eddamytologien används inom Black metal såväl som på brasilianska sidor på Internet. Det är därmed inte endast ett stort tidspann som kommer fram i de olika artiklarna, utan också olika genrer berörs, som hur eddadiktarnas värld förvaltas i folklig kultur såväl som i operagenren eller i tecknade serier. Som sig bör kommer också bruket av eddamytologin i politisk propaganda under luppen. Bidragen i boken är genomgående grundliga och ger goda presentationer av de vitt spridda ämnen som behandlas inom ramen för eddadiktningens reception. Varje artikel kan därför fungera väl som en startpunkt för fortsatta studier av fältet. K.G.J.

Shami Ghosh, Kings' Sagas and Norwegian History. Problems and Perspectives, xv + 253 s., Leiden 2011 (Brill). ISBN 9789004209893. Framväxten av de norröna, främst isländska kungakrönikorna, eller kungasagorna, är ett forskningsämne med långa traditioner, i den äldre forskningen främst representerade av nordiska forskare. Under de senaste decennierna har emellertid frågeställningen behandlats i värdefulla studier från både engelsk- och tyskspråkiga forskningsmiljöer. Shami Ghosh genomför i sin bok en kritisk diskussion av forskningen om kungasagornas framväxt, deras relation till europeiska traditioner och bruket av dem i folkspråket främst på Island. I sin inledning beskriver han sitt syfte i tre punkter. Ett första mål är att presentera en kritisk översikt över senare forskning på fältet, därefter att belysa några grundläggande och viktiga frågor som sagorna ger upphov till, för att slutligen föreslå några möjliga vägar för fortsatt utforskning av materialet. I ett andra kapitel med rubriken *Skaldic verse and saga prose: transmission and reliability* kommer Ghosh in på ett centralt tema i debatten om kungasagorna som källor till äldre skandinavisk historia som går tillbaka åtminstone till Laurits Weibulls hårda kritik från början av 1900-talet. Ghosh kan sägas fortsätta och utdjupa denna kritik till bruket både av prosa och poesi i forskningen om politisk historia. Han väljer därmed att angripa en sista rest av tro på 1200-talets källmaterial som autentiskt, alltså största delen av de skaldedikter som av kompilatorer och skrivare inlemmats i prosan. Ghosh diskuterar ingående källvärdet för skaldedikterna och de olika möjligheterna för hur man ska förstå relationen mellan dikterna och den prosaberättelse där de ingår. Hans slutsats är att vi i nuläget inte har någon ordentlig metod för att klarlägga denna relation eller med säkerhet fastställa dikternas ålder och autenticitet. Hans slutsats blir att kungasagorna, både prosan och skaldedikterna, först och främst är användbara som källor till sin tillkomsttid under 1100- och 1200-talet, och då främst till den mentalitet de återspeglar. I kapitel 3 och 4, *Non-native sources and influence* och *The uses of the past*, kommer författaren in på de europeiska parallellerna till de isländska kungasagakompilationerna. Därmed skriver han sig in i en viktig tradition inom inte bara forskningen om kungasagorna, utan inom norrön forskning generellt; under senare år har det blivit allt vanligare att söka jämförelsematerial för det norröna materialet i den europeiska manuskriptkulturen, primärt buren av latinsk litteracitet. Ghosh för i kapitel 3 en grundlig diskussion om relationen mellan europeiska influenser, direkta eller indirekta i form av allmänna modeller, och inhemska traditioner i utformningen av de folkspråkliga kungakrönikorna. I det fjärde och sista kapit-

let i boken diskuterar han därefter krönikornas funktion, hur de kan ha fungerat som konstruktioner av det förflutna i nutidens tjänst. Ghoshs bok ger en uppdaterad och intressant bild av kungasagorna som del av en europeisk skriftkultur, men också som ett resultat av inhemsk tradition och samtidens behov på Island och i viss mån Norge. Han utpekar också några möjliga vägar för fortsatt forskning längs de linjer som antyds redan av bokens struktur, dels i en vidare utforskning av källor och modeller i den europeiska traditionen, dels i en utveckling av frågeställningar om bruket av framför allt de folkspråkliga krönikorna. K.G.J.

Annette Lassen, Odin på kristent pergament. En teksthistorisk studie, 447 s., København 2011 (Museum Tusulanums Forlag). ISBN 978-87-635-2616-6. Detta är den reviderade versionen av Annette Lassens vid Københavns universitet i februari 2006 framlagda doktorsavhandling. Reflexer av den diskussion som fördes vid själva disputationen kommer också till uttryck i texten. Lassen har ju i en del mindre arbeten tidigare belyst Odengestalten, bl.a. i denna tidskrift (ANF 121, 2006, s. 121–138). Man kan konstatera att forskningen inte nått enighet vad beträffar bilden av guden Oden, därtill är såväl objektet i sig som källmaterialet för mångbottnat. Bokens tes är ”at det ved en inddragelse af alle eksempler, hvor Odin er involveret, i det norrøne (dvs. islandsk-norske) tekstkorpus og i Saxo Grammaticus’ *Gesta Danorum*, måske er muligt at finde en måde at forklare gudens kompleksitet på uden samtidigt at reducere den” (s. 17). I bokens andra kapitel ges en bild av forskningens syn på Oden från 1500-tal och framåt: här redovisas de tidigaste översättningarna och utgåvorna, några av 1700-talets monografier om Oden där det ibland finns euhemeristiska tolkningar – där man alltså menar att myten avspeglar verkliga händelser – fram till komparativisternas och folkloristernas Oden och det sista seklets Odenforskning. (Mer som ett kuriosum nämner Lassen här Thor Heyerdahls euhemeristiska tolkning av Oden såsom invandrad till Norden österifrån.) De olika tidernas forskningsparadigm blir vid denna genomgång uppenbara, och Lassen pläderar generellt för värdet av att gå *ad fontes*. Ett mycket kort kapitel behandlar mytbegreppet i norrön kontext – det är dock notabelt att mytbegreppet som sådant endast behandlas i en not (s. 87). Bilden av Oden i latinska och norröna översättningar dryftas, och det är tydligt att detta säger mer om den kristna miljön i medeltidens Norden än om Odens mytologiska roll. Det är uppenbart att kyrkans tolkningsmodeller har ett betydande förklaringsvärde vid forståelsen av materialet, därför återfinns ett kapitel betitlat ”Kirkens forklaringer af hedenskab” (s. 110–118). Boken granskar

sedan ingående sin brett sammansatta textkorpus och detta resulterar i en mängd iakttagelser. Man kan t.ex. konstatera att islänningasagorna, när de utspelas på Island, blott nämner Oden i skaldestroferna. Kanske har Oden inte spelat någon roll på Island, där för övrigt vare sig ort- eller personnamn bildade till *Oden* tycks finnas – även om man inte helt skall utesluta att Oden kan finnas representerad under något av sina alternativa namn. Sturlunga saga däremot visar att Oden under högmedeltiden kunnat användas som en bild av lögnaktighet och andra egenskaper som kunnat knytas till Djävulen. Med tanke på var handlingen förläggs i riddarsagorna nämns Oden i dessa ytterst sällan. Då spelar Oden en långt större roll i kungasagorna men det är ingen genuint förkristen gestalt utan en ”som været igennem kirkens tolkning og fremstår på den måde som en kristnet Odin, der nogle gange er Djævelen selv” (s. 151). Än frekventare är han i fornaldersagorna eftersom dessa ju handlar om det förkristna Skandinavien och samtidigt låter övernaturliga företeelser gripa in i handlingen. I skaldedikterna förekommer Oden i omskrivningar för diktning och krig – kenningarna förtecknas i en särskild avdelning. Saxo använder olika strategier vid beskrivningen av Oden: han framställs på ett euhemeristiskt sätt som falsk gud och en trolldomskunnig människa men han är också danskarnas specielle skyddsgud. I Ynglinga saga beskrivs han som Sveriges förste härskare. Skildringen där är konsekvent euhemeristisk, med Oden som invandrad hövding men även som magiker. Snorres Edda är rotad i kristen lärdom men synes inte vara särskilt polemisk, varför Oden här inte framställs demoniserad. Här finns en euhemeristisk framställning men underordnad denna finns den gudomlige Oden. I Grímnismál är han en krigarherre. Icke inspirerad av kristna föreställningar är däremot bilden av Oden som skaldegud. Eddadikterna innehåller ett stort Odenmaterial, och blir föremål för behandling i ett omfattande kapitel. Oden är den högste guden, och i de enskilda dikterna möter olika Odenbilder: den moraliske rådgivaren, den listige, den lögnaktige och den omanlige. Man kan sammanfattningsvis konstatera att Oden i några av texterna som utspelas i Norden före kristendomens införande inlemmas i det man kunde kalla ”paganiserad” framställning (*interpretatio pagana*) men helt dominerande är ändå exemplen på en kristen tolkning av Oden i de norröna texterna och hos Saxo. Oden framställs i de medeltidstexter som Lassen behandlar i överensstämmelse med texternas genrekrav och uttryckssätt: ”Ethvert forsøg på at forstå Odin må således tage udgangspunkt i teksten” (s. 392), framhåller hon följdriktigt. Lassens läsvärda avhandling har genom sin uppläggning ett tydligt fokus, vilket gör att en rad olika aspekter rörande Oden naturligt

nog kommer att helt lämnas därhän. Å andra sidan utmejslas på detta sätt bilden av "Odin på kristent pergament" tydligt. För de analyserade textkällorna lämnas fylliga beskrivningar, vilket ger läsarna större möjligheter att själva förhålla sig till de bedömningar som görs. Också detta är avgjort en styrka. L.-E.E.

Morkinskinna I–II, utg.: Ármann Jakobsson & Þórður Ingi Guðjónsson, lxxviii + 329 s.; lxxxiii + 268 s. + listor och kartor, Reykjavík 2011 (Hið íslenska fornritafélag). (Íslensk fornrit XXIII–XIV.) ISBN 978-9979-893-22-6; 978-9979-893-23-3. Den utgåva av *Morkinskinna* som nu föreligger i serien Íslensk fornrit är inte den första. Redan 1867 utgavs texten av Carl Richard Unger i Oslo och därefter utkom en ny utgåva 1932 med Finnur Jónsson som utgivare. Namnet *Morkinskinna* går tillbaka till den isländske historikern Þormóður Torfason, eller med en latiniserad form, Torfeus, och gällde då manuskriptet GKS 1009 fol, daterat till ca 1275, som i dag förvaras i Det kongelige Bibliotek i Köpenhamn. Senare har emellertid namnet kommit att beteckna även den kompilation som handskriften innehåller och som anses ha tillkommit ca 1220. Eftersom handskriften dock inte är helt intakt, det saknas blad både inledningsvis och i slutet, har man i utgivningstraditionen etablerat en text inte endast med hjälp av GKS 1009 fol utan också med avsnitt hämtade från andra handskrifter, t.ex. kungasagakompilationen Flateyjarbók (GKS 1005 fol), som anses stamma från den nu förlorade kompilationen och därmed kan bidra med kompletterande text. Denna eklektiska form för utgåva har en lång tradition inom norrön filologi, och den här föreliggande är inget undantag. Textgrundlaget har i denna utgåva etablerats med gott stöd i Jonna Louis-Jensens *Kongesagastudier* (København 1977) och ger troligen en ganska god bild av hur den ursprungliga kompilationen en gång har sett ut. Utgivarna har normaliserat hela texten oavsett vilken förlaga de har använt till ett språkstadium som kan anses motsvara huvudhandskriftens tid, alltså ca 1275, så väl det kan låta sig göras. Det innebär att de textställen som bygger på olika handskrifter och som i respektive textvittne representerar språket i så vitt skilda tider som ca 1350 och slutet av 1400-talet har normaliserats till det äldsta textvittnets språk. Texten blir därmed inte helt representativ för de enskilda handskrifternas språk, men eftersom detta är explicit beskrivet i inledningen och bruket av olika textvittnen markeras tydligt i marginalen genom hela utgåvan torde det inte leda till några missförstånd. Den isländska inledningen till utgåvan har en grundlig presentation av både verket och handskriften *Morkinskinna*.

Utgåvan ger oss en utmärkt lästext av *Morkinskinna* så som verket uppfattas 2011, även om den kanske inte helt säkert ger oss en bild av compilationen från ca 1220.

K.G.J.

Robert Nedoma, Altisländisches Lesebuch. Ausgewählte Texte und Minimalwörterbuch des Altisländischen, 291 s., Heidelberg 2011 (Universitätsverlag Winter). (Indogermanische Bibliothek. Begründet von H. Hirt & W. Streitberg. Fortgeführt von H. Krahe. Herausgegeben von Alfred Bammesberger & Thomas Lindner. Erste Reihe. Lehr- und Handbücher.) ISBN 978-3-8253-5951-5. Detta är den läsebok som anknyter till Robert Nedomas *Kleinen Grammatik des Altisländischen* (Heidelberg 2010; en del tryckfel i denna grammatik rättas för övrigt i läsebokens inledning). *Altisländisches Lesebuch* inleds med en kortvariant där det berättas att ”Hannes ok Gretta ganga af leið í skógi...” men redan efter någon sida möter normaliserade texter ur Eiríks saga rauða och Groenlendinga saga. S. 17 ff. finns en icke-normaliserad version av Paternoster. Sedan följer en efterklassisk text, Gautreks saga konungs jämte översättning, och ett normaliserat utdrag ur Heimskringla, där till skaldeversen lämnas en utförlig tolkning. Andra sagatexter följer så, från Orkneyinga saga, Brennu-Njáls saga och Gísla saga Súrssonar. Sedan följer ett utdrag ur Gylfaginning med ett faksimil av en rad ur handskriften. I Erex saga finner man ett exempel på en efterklassisk text. Efter ytterligare några prosatexter kommer man fram till Völundarkviða som beledsagas av en översättning. Till Atlakviða och Hamðismál fogas däremot inga översättningar. Hjálmarsmål återges sedan tillsammans med en del noter och kommentarer. Sedan möter vi delar av Völuspá. I ett avsnitt demonstreras hur en text kan ta sig ut i handskrift, translitterering, normalisering och olika översättningar. Några runinskrifter redovisas sedan, Grips-holm II och Karlevi. Textsamlingen avslutas med några strofer ur skalde-dikten Ragnarsdrápa. Det är lätt att se progressionen i textsamlingen. Både välkända texter och mera obekanta sådana finns vid varandras sida i läseboken, och det är ett plus. Att Nedoma valt att ta med två öst-nordiska runinskrifter kan säkert försvaras med att dessa texter har avgjorda kvaliteter men nog hade därutöver också det västnordiska området kunnat få bidra med några intressanta runtexter. För texterna ges i varje enskilt fall upplysningar om tillkomsttid, aktuell handskrift (mot-svarande) och återopad textutgåva, något man med tacksamhet noterar, och i kommentarer får man språk- och sakupplysningar som underlättar tolkningen. Ordboksdelen, en Minimalwörterbuch som det heter, innehåller ord med grammatiska informationer och tysk översättning. I den

del som förtecknar namn finner man först olika individualnamn, sedan kollektiva namn på folkgrupper, familjer, släkter etc., sedan en avdelning med "Bionyme", dvs. namn på djur (som helveteshunden *Garmr*) och växter (världsträdet *Yggdrasil*), ortnamn och till sist s.k. ergonymer (namn på saker, såsom *Gjallarhorn* och *Brimir*). Denna lärobok upplyser som vi sett om handskrifterna och deras textåtergivning, vilket är bra – den hade rentav kunnat rymma ännu mer av detta stoff. Jag kan också tycka att kommentarerna hade kunnat vara ännu generösare samt att översättningar kunnat ges till ytterligare ett antal texter. Men hur användbar en bok som denna slutligen blir visar sig först efter att den praktiskt använts i konkreta undervisningssituationer. Uppmaningen i inledningen – Tolle lege, tolle lege! – vidarebefordrar jag gärna. L.-E.E.

Klaus von See, Skalden. Isländische Dichter des Mittelalters, 76 s., Heidelberg 2011 (Universitätsverlag Winter). ISBN 978-3-8253-5964-5. Detta är en introduktion till den svårtillgängliga skaldediktningen, en diktform som, om vi ska tro dateringen, i många fall har skapats under perioden 800–1000 och därefter traderats muntligt fram till nedskrivningen på 1200- och 1300-talet. Visserligen har det i en del fall dragits i tvivel om dikterna faktiskt är så gamla som det sägs i de sagor där de förekommer, men många av dikterna anses fortfarande vara autentiska. Därmed utgör dessa dikter, som Klaus von See konstaterar i inledningen till sin bok, exempel på den äldsta bevarade konstdiktningen i det medeltida Europa. Klaus von See gav ursprungligen ut boken redan 1980; den föreliggande andra upplagan är delvis förändrad, men huvudsakligen densamma som gavs ut då. Boken är alltså en kortfattad introduktion till skaldediktningen, dess form och innehåll och dess kontext. Klaus von See är intresserad av att förstå de sammanhang där diktningen skapats och den status som diktning och skalder har haft genom den långa period då formen var levande, alltså från 800-talet fram till 1300-talet. Som introduktion för en tysk publik är boken ett utmärkt ställe att börja sin bekantskap med skaldediktningen, under ledsagelse av en av de ledande forskarna på området sedan många årtionden. K.G.J.

Tadao Shimomiya, Alliteration in the Poetic Edda, ix + 187 s., Bern 2011 (Peter Lang). ISBN 978-3-0343-0151-0. Alliteration är ett av de bärande stildragen i eddadiktningen. Vanligtvis binds versrader samman två och två med antingen vokal- eller konsonantalliteration, där alliterationen placeras på tryckstarka stavelser på så sätt att samtliga vokaler kan alliterera med varandra medan konsonanter endast allitererar med sig själva.

Två allittererande versrader med vokaler kan alltså vara *alda börnum/örlög seggia* 'människobarnen/människors öden' medan konsonantalliterationen kan exemplifieras med *deyr fé/deyja frændr/deyr siálfr it sama* 'djuren dör/släktingar dör/också man själv dör', där tre versrader binds samman. Tadao Shimomiya har i sin bok sammanställt allittererande versrader från eddadiktningen i en rimlista som omfattar exempel från samtliga eddadikter som de föreligger i utgåvan av Gustav Neckel och Hans Kuhn (5. förbättrade utg. Heidelberg: Winter 1983.). Förutom rimlistan innehåller boken en ordlista med översättningar till engelska och en kort bibliografi. K.G.J.

*

Endre Mørck, Leddstillinga i mellomnorske heilsetninger. Funksjons- og feltanalyse og materialpresentasjon, 379 s., Oslo 2011 (Novus forlag). ISBN 978-82-7099-661-2. Forskningen om mellomnorskt språk är fortfarande ytterst begränsad. Det föreligger t.ex. inget ordentligt lexikon för perioden och utforskningen av morfologi och inte minst syntax har ännu inte nått en omfattning som är i närheten av den som genomförts för den tidigare, norröna perioden och den senare nynorska perioden. Under de senaste decennierna börjar vi emellertid se en förändring i inställningen till den mellomnorska perioden bland språkvetare, något som nu också börjar bära frukt i form av större forskningsinsatser. Endre Mørcks arbete om ledställning i mellomnorska huvudsatser är ett mycket gott exempel på denna utveckling. Boken delas in i fyra huvudkapitel (kapitel 2, 3, 4 och 5). I kapitel 2 diskuterar Mørck källorna till mellomnorskt språk och ger en god värdering av hur användbara olika källor är för de syften hans undersökning har. Detta är en grundlig och välstrukturerad genomgång av mellomnorskt material och Mørcks argumentation för sitt eget materialurval är välgrundad. I detta kapitel redogör författaren också för hur materialet har delats in i hanterbara enheter för den syntaktiska analysen. Han ger en klar beskrivning av olika möjliga strategier och motiverar sitt val av metod på ett övertygande sätt. I kapitel 3 genomför Mørck en funktionsanalys av det etablerade materialet. De avgränsade makrosyntagmerna analyseras här i fem kategorier efter sin funktion, så att Mørck räknar med att en makrosyntagm kan innehålla led som klassas som *konjunkional, verbal, nominal, predikativ* och *adverbial*. Varje kategori definieras och de avgränsade leden beskrivs. För varje led anges dessutom frekvens och undertyper. Det fjärde kapitlet behandlar de olika ledställningsmönster som kan etableras för mellomnorsk. Det här kapit-

let är omfattande och ger många och goda exempel på de olika mönster som kan förekomma. Kapitlet bär prägel av att vara en stor exempelsamling. I det femte kapitlet genomför Mørck så en analys byggd på Paul Diderichsens fältschema. Här gör författaren genomgående jämförelser med fältschemat som det etablerats både för norrönt språk och för modern norska, något som i sammanfattningen återkommer i form av resonemang om mellomnorskt språk i relation till dessa båda perioder i norsk språkhistoria. Genomgången av materialet är mycket grundlig och med genomgående argumentation för de val som görs. Det här kapitlet, liksom kapitel 4 kommer, förutom att boken som helhet ger en god inblick i mellomnorska leds placering i huvudsatsen, att fungera som ett uppslagsverk för alla som arbetar med mellomnorsk syntax i framtiden. Bokens sista kapitel ger en sammanfattande diskussion av resultaten av undersökningen där Mørck också lyfter fram vilka implikationer dessa får för värderingen av mellomnorsk i förhållande till den tidigare norröna perioden och nynorska.

K.G.J.

Norsk språkhistorie i eldre nynorsk tid (1525–1814). Minneskrift for Kjartan Ottosson, redigert av Helge Sandøy & Ernst Håkon Jahr, 193 s., Oslo 2011 (Novus forlag). ISBN 978-82-7099-655-1. Den period i norsk språkhistoria som fokuseras i denna volym kallas ofta *tidleg nynorsk tid*, *tidleg moderne tid* eller *tidleg ny tid*. Primärkällorna utgörs av en del 1500-talsdiplom – de flesta tillkomna före 1550 –, och senare under perioden finns bl.a. vissa ordlistor och korta texter. Källorna av den typen kräver kritisk värdering innan de kan användas som källor i den språkhistoriska beskrivningen. Ett seminarium kring denna period av den norska språkhistorien planlades av Kjartan Ottosson men när seminariet skulle hållas hade han avlidit. Han tillägnas nu postumt skriften, och i början av boken finns några minnesord tecknade av Arne Torp – jämte några av de nekrologer som ägnades Kjartan Ottosson –, och i bokens slut hans bibliografi. I tio bidrag behandlas så seminariets huvudtema. Vid skriftspråket och talspråket i Norge omkring 1500 uppehåller sig Ivar Berg i sitt inlägg, och han tror inte att det dansk-norska skriftspråket som brukades tidigt på 1500-talet ”kan fortelja oss all verda om norsk tale-mål” (s. 29). Agnete Nesse tar på ett intressant sätt upp textkällor som skulle kunna hänföras till det vardagliga skriftbruket (kokböcker, brev, dagböcker) där man kan komma åt en del av den synkrona variationen. Vad ordsamlingar kan berätta om talspråk illustreras av Martin Skjekkeland från Agder; han menar att det material han analyserat ”kan sjåast på som ei stadfesting av at dei norske dialektane hade nådd ei ’moderne’

form på 1600-talet” (s. 62). Ole-Jørgen Johannessen behandlar de inlånade personnamnen på 1500- och 1600-talet, och konstaterar därvid att dessa expanderar på de nordiska namnens bekostnad. Jan Ragnar Hagland söker bilda sig en uppfattning om ”medvitet om eit eige norsk språk på 1700-talet”, för att tala med rubriken. Hagland säger bl.a. ”[d]et er [...] nødvendig at vi så godt vi kan, prøver å få fram samtidas tankar og ideologiar om norsk språk i den tida det her gjeld. Også det er ein del av språkhistoria” (s. 69). Vid den alltför ofta rätt förbisedda syntaxen uppehåller sig Endre Mørck. Det är uppenbart att mycket förenar den syntaktiska strukturen under äldre nynorsk tid med den moderna norskan, detta i kontrast till norrönt och mellomnorsk, men eftersom det också finns drag som skiljer i syntaxen mellan äldre nynorska och modern norska framstår ändå den äldre nynorska perioden som ett eget språkstadium. Ett batteri av artiklar om enskilda norska språkområden finns även i volymen, där källor och en omfattande empiri redovisas. Erik Simensen skriver sålunda om äldre austlandsmål, Inge Særheim om sørvestlandsk, Helge Sandøy om nordvestlandsk och Arnold Dalen om trønderske mål. Dessa uppsatser belyser den empiri som finns att tillgå vid studiet av norskt talspråk under äldre nynorsk tid, samtidigt som författarna förmedlar en del tänkvärda källkritiska reflektioner, främst kanske Helge Sandøy. Boken illustrerar utomordentligt väl en del av de problem som finns vid beskrivningen av denna tidsperiods norska språkhistoria samtidigt som den visar att det trots allt finns empiriska grundvalar för en språkhistorisk framställning om periodens norska språk. L.-E.E.

Lars S. Vikør, Språk og samfunn – heime og ute. Festskrift til Lars S. Vikør 65 år, redigert av Olof Almenningen, Marit Hovdenak & Dagfinn Worren, VIII + 432 s., Oslo 2011 (Novus forlag). ISBN 978-82-7099-632-2. Lars Sigurdsson Vikør är en välkänd norsk språkforskare som varit verksam på olika sätt vid Norsk språkråd (Språkrådet) och Norsk Ordbok men också medverkat i uppslagsverk, varit framgångsrik översättare samt vetenskapligt, politiskt och kulturellt engagerat sig i sydostasiatiska frågor, bl.a. för Östtimor. För detta och en del annat ger festskriftsredaktörerna en bild i inledningen men det framkommer självfallet också av det urval artiklar som här samlats. Vikør har, intressant nog, fogat nu (2011) aktuella kommentarer till artiklarna, ibland beträffande deras tillkomst-historia, andra gånger rörande den diskussion som följde på artiklarna. Detta gör att läsaren får ett starkt intryck av att inlemmas i en pågående diskussion. Drygt trettioåret artiklar har medtagits i antologin, bara en del av dem nämns här. En inledande sektion rör nynorsk. Finns det ett

eller två språk i Norge frågas det i en artikel, och svaret ges i ett avsnitt som rubricerats "Forsøk på ein konklusjon" (s. 18 f.), vilket målar upp olika scenarier. En artikel "Nynorsk for folket?" publicerades 1980 och väckte då stor uppmärksamhet. Vikør talar bl.a. om mentaliteten hos en del av den nynorska intelligentsian: "Her òg tener dei stramme krava til 'godt mål' interessene åt ein liten elite med stor makt i sin vesle teig av den norske språkåkeren" (s. 33 f.), skriver han bl.a. Ett antal artiklar handlar mer allmänt om den norska språksituationen, språkhistorien och språkplaneringen. Principiell räckvidd har artiklarna om språksituationen i ett internationellt perspektiv och om språkplaneringen i ett europeiskt sammanhang. Begreppet *standardtalemål* dryftas i ett bidrag, och i ett annat erfar man att Arne Garborgs språksyn haft ett stort inflytande även om man numera ser annorlunda på målarbetet än han gjorde. Ett antal artiklar kretsar givetvis kring arbetet med Norsk Ordbok. Ett välformulerat försvar för ordboksprojekt av denna typ utgör "Norsk Ordbok og det norske språksamfunnet" från 2000: behövs verket, varför tar det sådan tid att producera och vad får man för de nedlagda pengarna? Diakrona aspekter beträffande Norsk Riksmålsordbok och Norsk Ordbok diskuteras – det talas om "implisitt diakrone" ordböcker vid sidan av "eksplisitt diakrone" (s 138) – liksom urvalet av ord samt Norsk Ordbok som "kulturordbok". För purism av olika slag ur ett internationellt perspektiv lämnas i en artikel en redogörelse. Nordiska perspektiv finns i några artiklar, bl.a. i en som ingått i en antologi om Language and Nationalism in Europe. Artikeln rubriceras "Northern Europe: Languages as Prime Markers of Ethnic and National Identity". Även frågan om *Scandinavia* gentemot *Norden* i engelska sammanhang behandlas. En engelskspråkig artikel om språkkontakter och minoriteter i Europa lyfter fram tre konkreta exempel: Finland, Friesland och Schleswig. De sista sektionerna i samlingsverket tar fram problem som knyter an till Indonesien och Malaysia samt Östtimor. Här finns bland en del annat en artikel om stavningsreformer i Indonesien och Malaysia och en om tvärkulturell översättning. Man får onekligen en del nyttiga perspektiv på de egna språkliga och kulturella förhållandena när man betraktar språkplanering och språkpolitik utifrån helt andra utgångspunkter såsom man här får tillfälle till. Läsningen av bokens artiklar ger gott utbyte. L.-E.E.

*

Eva Skafte Jensen, Nominativ i gammelskånsk – afvikling og udvikling med udgangspunkt i Skånske Lov i Stockholm B 69, 371 s., København 2011 (Universitets-Jubilæets danske Samfund). (Universitets-Jubilæets

danske Samfunds skriftserie 576.) ISBN 978-87-7674-605-6. Detta gedigna och inspirerande språkhistoriska arbete är frukten av ett tioårigt forskningsprojekt kring kasussystemets utveckling i äldre medeldanska, initialt med ackusativens roll och funktion i centrum. Beskrivningen av den textpragmatiska användningen av nominativ hos substantiv och adjektiv i vissa böjningar är ett av bokens huvudmoment. I första delen (av fyra) skisseras problemställningen med utgångspunkt i texten i handskriften Skånske Lov B 69 som hypotetisk "felande länk" mellan fornskandinaviska och senare empiriska språktillstånd. I andra delen diskuteras bl.a. språkbrukarnas roll vid språkförändringar, kasusfenomenet i sig och villkoren för en undersökning av äldre språkbruk, i detta fall forndanskan, t.ex. vad avser kvantifiering, språkbrukssituation, förhållandet mellan tal och skrift, kronolekt, källsituation etc. Tredje delen belyser forndanskans kasussystem, särskilt nominativ och ackusativ i olika källor, med fornskånskan i centrum, i relation till "klassisk fornskandinaviska" respektive äldre medelskånska. Ett kapitel ägnas de textpragmatiska begrepp som sedan används i kapitlen om nominativ och ackusativ i medelskånskan, så termerna förgrundsinformation (fokus, nya respektive återupptagna diskursreferenters roll) och bakgrundsinformation (diskursreferenter som bara uppträder för att säkra entydig identifikation). Begreppen tillämpas sedan på nominativanvändningen i Skånske Lov B 69, med ackusativen som omarkerad bakgrund. I mindre exkurser behandlas de sex unika förekomsterna av starkböjda substantiv med gammal nominativändelse, ordet *bonde* med sitt särskilda beteende, paralleller i andra jämförbara skriftkällor och nominativer som uppfattas som skriv(ar)fel. Ett avsnitt rör svårigheten att studera textpragmatiken i andra samtida skånska källor, ett annat ägnas en rad observationer i senare källor, fr.a. det flitiga bruket av den gamla maskulina singulara nominativändelsen *-(æ)r*. Delen avslutas med iakttagelser från svenska redogörelser av detta bruk (Wessén, Ejder, Johnson). Bokens fjärde del föreslår hur den textpragmatiska användningen av nominativ kan ha etablerats, avvecklats och vidareutvecklats, varvid substantivböjningen och pronominalböjningen gått skilda vägar, detta med den textpragmatiska tillämpningen i Skånske Lov B 69 som en "felande länk" mellan äldre klassisk fornskandinaviska och mängden påfallande nominativer och ackusativer i senare källor. Förslagsvis utkonkurrerades denna "länk" av det nya systemets bestämda och obestämda artiklar, etablerade i den senmedeltida danskan. Kapitlet avslutas med en forskningsöversikt och en lista över möjliga perspektiv och olösta problem. Härfter följer en sammanfattning på engelska respektive danska, plus några värdefulla bilagor: en

registrant över förgrunds-nominativ i Skånske Lov B 69 och över parallellställen i tre av de närmast samtida källorna till denna och en över samma ords förekomst i den senare källan till Skånske Lov (Stockholm B 72). Bilaga tre är en kommenterad källförteckning. Boken avslutas med en till såväl omfång som ämnesbredd och persongalleri imponerande litteraturförteckning. G.H.

Peter Juul Nielsen, Kongruenskonstruktion i dansk. En syntaktisk analys af indhold og udtryk, 163 s., Oslo 2011 (Novus forlag). ISBN 978-82-7099-650-6. Denna bok är en lätt redigerad utgåva av författarens speciale i danska från 2007. Den tar sig an den i alla skandinaviska språk vanliga konstruktionstypen med kongruens mellan två verb i en sats. Prototypiskt har den ett positionsverb och ett aktivitetsverb där båda kan vara finita: *hun sidder och læser*. Huvudsyftet är att ge en beskrivning av konstruktionens interna struktur och att undersöka hur de olika varianterna av konstruktionen förhåller sig till varandra. Analysen görs inom den danska funktionella lingvistik. Förf. indelar konstruktionen i fyra huvudtyper: 1) den situativa: *hun sidder og læser en avis*; 2) den peraktionära: *hun skrev og klagede over afgørelsen*; 3) den lokativa: *han cykler ud på landet og ser på kirker*; 4) den possessiva: *hun skrev et brev og sendte til borgmesteren*. I kapitel 2 visar förf. att konstruktionen måste ses som ett komplext predikat och att den inte kan ses som exempelvis ellips av samordning. Med hjälp av en särdragsanalys som innefattar de semantiska särdragen *intentionalitet*, *lokativ kontakt* och *possessiv kontakt* skapar förf. en typologi över de fyra huvudtyperna där han bl.a. visar hur den situativa konstruktionstypen skiljer ut sig från de andra. Han kan också ge en mer detaljerad och enhetlig beskrivning av de fyra undergrupperna. Boken innehåller många goda iakttagelser och analyser, men det måste sägas att den är snävt dansk. Det finns en omfattande internationell diskussion av identiska eller näraliggande konstruktioner som boken inte alls förhåller sig till. Nämnas kan bland annat de Vos avhandling från 2004 om motsvarande konstruktioner i engelska och Wiklunds från 2005 om svenska kopieringskonstruktioner. Boken avslutas med ett sakregister. L.-O.D.

*

Anders Sparrmans brev till Carl von Linné. En kulturhistorisk och språklig undersökning med naturvetenskapliga inslag, Rut Boström (utg.), 145 s., Uppsala 2011 (Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur). (Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi CXV.) ISSN 0065-0897; ISBN

978-91-85352-89-0. Denna textkritiska utgåva av Anders Sparrmans brev innehåller nio brev till Carl von Linné, skrivna 1771–1775 i samband med Sparrmans resa till Sydafrika, samt två andra brev och några anteckningar. Detta material omfattar 36 textsidor som också innehåller färgfotografier av ett av breven och ett löst blad. Utgåvan ger ett rikt bakgrundsmaterial som behandlar Anders Sparrman som person, språket under 1700-talet, språk och stil i Sparrmans brev, främst ortografi, men även en del iakttagelser om syntaxen. En viktig del utgör det särskilda avsnittet om dialektala eller talspråkliga inslag i breven, i vilken en särskild beskrivning av lånord också ingår. Utg. gör dessutom en jämförelse mellan språket i breven och Sparrmans reseberättelse (utgiven 1783). Bakgrundsdelen innehåller till slut även ett särskilt avsnitt med faktakommentarer (botaniska, geologiska, medicinska etc.) till innehållet i breven. L.-O.D.

Bilden av Budde. Studier kring en svensk språkpionjär, utg. av Lars Wollin, 121 s., Uppsala 2011 (Svenska Fornskriftsällskapet). (Samlingar utg. av Svenska fornskriftsällskapet. Serie 1. Svenska skrifter 95.) ISSN 0347-5026; ISBN 978-91-976118-6-2. [Även parallell utgivning från Åbo Akademis förlag, Åbo 2011, ISBN 978-951-765-586-6.] Vid symposiet ”Jöns Budde – språkpionjär och samtidsaktör”, arrangerat vid Åbo Akademi 2008, hölls ett antal föredrag av vilka flertalet här utges. Birgittinbrodern Jöns Budde verkade som bekant i Nådendals kloster under senare delen av 1400-talet men inte mycket är känt om honom. I utgivaren Lars Wollins inledning, rubricerad ”Jöns Budde och eftervärlden. En presentation, en forskningsrapso di – och några spekulationer”, tecknas initierat bilden av Budde jämte historisk bakgrund samt ges en översikt över forsknings-traditionen. Kristina Nikula diskuterar i sitt bidrag Jöns Buddes språkliga ”landsmanskap”, vilket utifrån lokaliseringen av språkdragen i de till honom attribuerade texterna enligt Nikula kan bestämmas till mellersta och södra Österbotten resp. östra Åland, västra Åboland och Egentliga Finlands kustland. För österbottnisk lokalisering har tidigare Olav Ahlbäck och Eskil Hummelstedt pläderat i av varandra oberoende arbeten men Nikula tycks måhända aningen mer benägen att ge företräde åt en lokalisering till det sydligare finlandssvenska området. De betydande metodologiska problemen lyfts dock fram av Nikula. Jonas Carlquist och Seija Tiisala uppehåller sig i sina bidrag utifrån olika perspektiv vid försvenskningen av Honorius Augustodunensis’ lärobok *Elucidarius* – hos Jöns Budde benämnd *Lucidarius* – som ingår i Cod. Holm. A 58. Carlquist tycker sig i textens maginalanteckningar kunna återfinna en encyklopedisk tendens, och kanske har Budde velat producera ett homi-

letiskt referensverk. Samtidigt fyller Lucidarus en pedagogisk funktion där de behov som funnits bland lekmän kan ha påverkat utformningen. Carlquist uppehåller sig också vid textens ingående beskrivningar av de kval som möter i skärseld och helvete medan beskrivningarna av paradiset synes vara mer nedtonade – kanske är Budde i sin förkunnelse en helvetespredikant? Tiisalas studie behandlar hendiadyoin – där två ord används för att uttrycka ett och samma begrepp –, dubblering och utvidgning i Lucidarius. Exempel på orddubblering i Buddes översättning diskuteras under jämförelse med förlagan. Syftet med dubbleringarna är både att genom medveten redundans göra budskapet förståeligare och att hitta mer heltäckande uttryck för abstrakta latinska ord samtidigt som de konkretiseras. Hon resumerar sin studie med att framhålla att Budde var en uppfinningsrik översättare som visar goda kunskaper i latinets betydelsenyanser. Marko Lamberg analyserar texten Tundalus syn och uppenbarelse. Budskapet här synes vara förkunnande, där ett ”lydnadens budskap” formuleras för klostersistrarna. Marginalanteckningar visar intresse för helvetets plågor. Här finns bl.a. den intensiva helvetesvision där klosterbröder blir gravida och med smärta föder monster – denna text tycks rikta ”en tydligare förmaning till bröder än till nunnor, eftersom fördömda klosterbröder berövas inte bara saligheten utan också manligheten” (s. 85). I Wollins inledande text lyfts bl.a. översättningsperspektivet fram, och Buddes roll i svensk språkhistoria understryks: ”Jöns Budde har av sentida kolleger i det svenska översättarskrået betecknats ’vårt första proffs’” (s. 29). ”Bilderna av Budde” har tack vare denna bok blivit i varje fall något tydligare. L.-E.E.

*En medeltida ordspråkssamling på fornsvenska, utg. av Inger Lindell, 133 s., Uppsala 2011 (Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk folk-kultur). (Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi CXIV.) ISSN 0065-0897; ISBN 978-91-85352-88-3. Vid Uppsala universitetsbibliotek förvaras den medeltida handskriften Cod. Ups. Palmiskiöld 405 som innehåller drygt tusen ordspråk som återges parallellt på fornsvenska och latin. Här möter en del för moderna svenskar väl kända ordspråk, som ”mange bækkia ok sma göra stora aa” men också en del som känns mycket främmande, såsom ”ondh quinna ær diæwlsins dura naghil” (*dura naghel* ’spik med vars hjälp en dörr öppnas eller stängs’). Under 1800-talet utgavs samlingen två gånger, först av Henrik Reuterdaahl (1840), och sedan av Axel Kock & Carl af Petersens (1889–94); den senare utgåvan är synnerligen värdefull med sina kommentarer till enskilda ordspråk och genom de ordförklaringar och register som finns. Med nyfilologiska ut-*

gångspunkter presenteras texten i den här föreliggande utgåvan så nära handskriften som möjligt i syfte att söka förstå hur texten uppfattades av de medeltida läsarna. För utgåvan svarar Inger Lindell som har gedigna erfarenheter av sådant utgivningsarbete. Samlingen har säkerligen haft Peder Låles ordspråkssamling på forndanska och latin som förebild – denna senare har nog haft ett pedagogiskt syfte och använts som läromedel vid latinundervisningen. Ordspråkssamlingar av denna typ är intressanta då de ger oss inblickar i äldre tiders seder och bruk samt berättar om människors vardagsliv och mentalitet, något som utgivaren kort redovisar i inledningen. Här berörs bl.a. de ordspråk som rör män och kvinnor – en del ordspråk i samlingen ger som vi redan sett uttryck för tidens kvinnoförakt –, barnuppfostran och annat. Vidare uppehåller sig Lindell vid handskriften och dess historia samt dess språk. Därvid behandlas rätt ingående meningsbyggnad, ordböjning, stildrag av olika slag och ordförråd. Bland intressanta ord som möter i Lindells kommentarer kan nämnas *hærpa* 'ingrodd smuts', *rapan* 'brådska' och *dona* 'lukta, förnimma lukten av'. Utgivningsprinciperna redovisas på ett klagörande sätt, och den noggranna utgåvan följer så (s. 51–133). Det är bra att denna ordspråkssamling nu återigen gjorts tillgänglig. Arbetet har tillkommit inom ramen för en postdoktoral forskartjänst som inrättades av den akademi som också svarar för utgåvan. L.-E.E.

Erik Falk, Verbala förolämpningar i 1630-talets Uppsala. En historisk talaktsanalys, 272 s., Uppsala 2011 (Uppsala universitet). (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk 85.) ISSN 0083-4661; ISBN 978-91-506-2231-7. Denna avhandling studerar verbala förolämpningars språkliga och sociala funktion i Uppsala på 1630-talet. Materialet för avhandlingen består av tänkeboksmaterial, mera precist rättsprotokoll från Uppsala rådhusrätt (292 st.) och Konsistoriets protokoll vid Uppsala universitet (360 st.). Förf. har i dessa valt ut alla rättsfall som gäller just kränkande språkbruk, men även tagit med andra ärenden där kränkande språkbruk finns med i domslutet. Syftet är att "öka vår kunskap om förolämpningarnas språkliga och sociala funktion i ett historiskt perspektiv". Med utgångspunkt i bl.a. Austins talaktsindelning och Hymes taxonomi skapas en analysmodell som tillämpas på materialet. Detta görs dels i jämförelse med dagens situation, dels som en jämförelse mellan de två materialen. De dömande är i det ena fallet rådmän, i det andra professorer. Jämförelsen ger en del tydliga resultat. Bland annat visar det sig att andelen fällande domar i rättsfall om kränkande språkbruk är mycket högre (84%) i stadens rådhusrätt än vid universitetets konsistorium

(52%). Uppenbarligen har professorerna i konsistoriet en mycket mer tillåtande attityd till förolämpningar än rådmännen. Mönstret går igen (fast på en lägre nivå) i de andra rättsfallen som studerats. Avhandlingen gör också en genomgång av de invektiv som förekommer i de två typerna av rättsprotokoll, och även här finner förf. ganska klara skillnader mellan rådhusrätten och konsistoriet. Förf. diskuterar hur pragmatikaliseringen av de vanligaste (*tjuv, skälm och bora*) tar sig uttryck i materialet. Avhandlingen diskuterar också varför förolämpningsmålen är så jämförelsevis vanliga på 1630-talet.

L.-O.D.

Language of Science in the Eighteenth Century, ed. by Britt-Louise Gunnarsson, XI + 365 s., Berlin & Boston 2011 (De Gruyter Mouton). ISBN 978-3-11-025505-8; e-ISBN 978-3-11-025506-5. Under Linnéåret 2007 hölls vid Uppsala universitet ett symposium om "Languages of Science in the Time of Linnaeus". Symposiet arrangerades av Hans Helander och Britt-Louise Gunnarsson. De flesta bidragen i denna volym presenterades vid den nämnda sammankomsten. En introduktion till volymen ges av redaktören där bl.a. 1700-talets vetenskapliga idéspridning och vetenskapliga skrivande presenteras, och naturligtvis inte minst Carl Linnaeus – jag väljer att använda denna namnform här – lyfts fram. De sjutton bidragen i volymen faller in under fyra avdelningar. Den första avdelningen samlar bidrag under rubriken "The Forming of Scientific Communities". Charles Bazerman beskriver ur ett socio-konstruktivistiskt perspektiv uppkomsten av och förutsättningarna för den tidiga vetenskapliga publiceringen i Europa. Han pekar i sin uppsats dessutom framåt mot de moderna forskningsinriktade universiteten. Gunilla Gren-Eklund redogör initierat för filologin i 1700-talets Europa och inte minst då i Sverige, varvid särskilt Johan Ihre uppmärksammas. Ulf Teleman uppehåller sig vid den språkpolitik och språkliga praxis som utbildas vid den år 1739 grundande Kungl. Vetenskapsakademien, vilken från start beslutat att svenska skulle användas i de tryckta förhandlingarna. Den andra avdelningen handlar om uppkomsten av, och utvecklingen av, vetenskapsspråket på 1700-talet. Renata Schellenberg skriver här om "scientific literacy" som utvecklades i 1700-talets Tyskland. Anna Helga Hannesdóttir tar för sin del upp svenskans utveckling till vetenskapligt språk, och anknyter till de led i språkplaneringsprocessen som Einar Haugen preciserat med hjälp av begreppen "selection–codification–implementation–elaboration"; framställningen relaterar sig också till Linnaeus' språkliga insatser. Lars Wollin uppehåller sig vid "the early modern emergence of a professional vernacular variety in Sweden", en studie som genomförs på

lexikal nivå, där bl.a. ord bildade till ett antal latinska prefix och suffix fokuseras. De med varandra konkurrerande Carl Linnaeus och Georges Louis Leclerc de Buffon intresserar Richard Sörman i dennes bidrag. Philippe Selosse skriver perspektivrikt om Linnaeus' botaniska nomenklatur. Hur idéspridningen på 1700-talet tog sig ut behandlar bidragsgivarna i bokens tredje avdelning, och här aktualiseras kontakter i flera riktningar. Ann-Mari Jönsson skriver om Linnaeus' korrespondens med botanister i ett antal europeiska länder. Linnaeus' betydelse för *Encyclopaedia Britannica* (1771) behandlas av Rosemarie Gläser, som visar att hans idéer mottogs väl i Storbritannien. Kenneth J. Knoespel tar i ett intresseväckande bidrag upp Linnaeus' ryska dissertationer liksom hans ryska kontakter. Om den linneanska klassifikationens introduktion i Portugal skriver Palmira Fontes da Costa sist i denna avdelning. Den fjärde avdelningen tar upp olika aspekter på det vetenskapliga skrivandet på 1700-talet. Carl Linnaeus' ställning i den svenska språkhistorien belyses på ett intressant sätt av Bo Ralph, två av Linnaeus' texter, *Fundamenta Botanica* (1736) och *Philosophia Botanica* (1751), står i förgrunden i Han-Liang Changs artikel, medan svensk trädgårdslitteratur textlingvistiskt analyseras av Andreas Nord. De två sista artiklarna tar upp medicinska texter: Britt-Louise Gunnarsson behandlar en svensk korpus som analyseras inom en socio-konstruktivistiskt ram, medan Päivi Pahta dryftar medicinska texter på engelska. Bokens texter uppvisar en mångfald av lingvistiska perspektiv – textlingvistiska, sociolingvistiska, stilistiska m.fl. – men i antologin finns även språkfilosofiska, vetenskaps- och idéhistoriska samt vetenskapssociologiska aspekter representerade. Sammantaget är detta en innehållsrik antologi. L.-E. E.

Leila Mattfolk, Attityder till det globala i det lokala. Finlandssvenskar om importord, 237 s., Oslo (Novus). (Moderne import ord i språka i Norden XII.) ISBN 978-82-7099-653-7. Denna den tolfte volymen från projektet *Importord i språken i Norden* tar sig an finlandssvenskarnas attityder till importord. Undersökningen är en av flera som med samma intervjuguide och samma frågeschema genomförts i de nordiska länderna. Studien kompletterar den kvantitativa enkätundersökning som gjorts om finlandssvenskarnas åsikter om engelskt inflytande och språknormering. Mattfolks studie är en mer kvalitativ studie som bygger på djupintervjuer med 36 finlandssvenskar (en tredjedel från vardera Vasa, Pargas och Helsingfors/Vanda). Syftet har varit att göra djupintervjuerna jämförbara över hela Norden och även jämförbara med den tidigare enkäten. Därför ingår i det frågeschema som använts vid djupintervjuerna även de frågor

som fanns i ”opinionsundersökningen”. Därutöver ingår frågor inom sju ämnesområden: språk i utbildningssystemet, internationella språk (inklusive grannspråk), domänförlust till engelska, importord i olika ämnesområden, korpus samt språkvård. Ämnesområdet ”korpus” innefattar både kunskapsfrågor och attitydfrågor om importord, ofta med specifika importord i frågorna. Tillvägagångssättet gör att även denna studie redovisar en stor del kvantitativa data. Tanken är att man ska kunna komma närmare hur svaren i enkäten kan tolkas, hur informanterna har resonerat, och det gör man också i det mycket innehållsrika kapitel 7. I samband med frågorna har intervjupersonerna också fått argumentera för sina ställningstaganden, och i kapitel 8 gör förf. en analys av hur den argumentationen ser ut. Först studeras de explicita argument som intervjupersonerna ger som reaktion på påståendet att det vore bäst om alla talade engelska. Därefter sker en analys av intervjupersonernas förhållande till förväntade svar, både ”politiskt korrekta” åsikter, och antaganden om intervjuarens åsikter. I det tredje delavsnittet går förf. in på en analys av pragmatiska partiklar, som ger en hel del upplysningar om intervjupersonernas implicita attityder. Ett av de mest tydliga resultaten är att de intervjuade inte är särskilt oroade över domänförluster i förhållande till engelskan, en punkt där ju språkvätare ofta har en annan åsikt.

L.-O.D.

Matti Mörtbergs värmlandsfinska uppteckningar, sammanställda och kommenterade av Torbjörn Söder, 344 s., Uppsala 2011 (Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur). (Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi CXVIII.) ISSN 0065-0897; ISBN 978-91-85352-92-0. Matti Mörtberg var lärare med tornedalsfinska rötter. Han kom att göra flera resor till de värmländska finnskogarna under 1920- och 1930-talen. Under resor 1935–1938 gjorde han inspelningar och uppteckningar av skogsfinnarnas seder och bruk. Syftet var att dokumentera folklore snarare än språk, men materialet är likväl en rik källa för den som är intresserad av värmlandsfinska. Transkriptionen baseras på standardfinsk ortografi med enstaka avvikelser, så många fonetiska distinktioner är osynliga i materialet. Sammanlagt hade Mörtberg 27 informanter som i stort sett alla varit av sista generationen finnsktalande i Värmland. De har främst lämnat uppgifter på värmlandsfinska (som Mörtberg översatt till svenska), men ibland har informanterna lämnat uppgifter direkt på svenska. Denna utgåva ger en inledning med bakgrund och beskrivning av Mörtbergs liv och resor och en beskrivning av hans uppteckningar och språkliga drag i dem. Uppteckningarna som sedan följer omfattar drygt

300 sidor och presenteras i kronologisk ordning, dvs. i den ordning uppteckningarna är gjorda. Till uppteckningarna finns en notapparat, som dels utgörs av upptecknarens anmärkningar, dels av utgivarens kommentarer. I slutet finns också ett ”register” över rubrikerna i den ordning de förekommer i utgåvan, däremot inget sakregister. L.-O.D.

Studier i svenska språkets historia 11. Förhandlingar från Elfte sammankomsten för svenska språkets historia i Uppsala 23–24 april 2010, utgivna av Maj Reinhammar under medverkan av Lennart Elmevik, Staffan Fridell, Mats Thelander och Henrik Williams, 260 s., Uppsala 2010 (Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur). (Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi CXIII.) ISBN 0065-0897; ISBN 978-91-85352-87-6.

Enligt förordet önskade arrangörerna av denna sammankomst genom valet av de fyra plenarföreläsarna visa samhörigheten mellan svenskan och de andra nordiska språken. Hans-Olav Enger uppehåller sig vid ett klassiskt språkhistoriskt problem, kاسبortfallet. Han stannar bl.a. upp inför frågan om de aktuella morfologiska processerna skall ses i relation till fonologiska förändringar eller om processerna är resultatet av språkkontakter, och konkluderar att orsakerna synes vara komplexa. Den dialektala evidensen betydelse understryks på flera ställen i Engers bidrag. Cecilia Falk behandlar i sitt bidrag de fornsvenska infinitivfraserna och diskuterar möjligheterna av att ur bevarat skriftspråksmaterial rekonstruera en inre grammatik i äldre tid. Frans Gregersen tar upp den spännande frågan om räckvidden av den s.k. uniformitetshypotesen – ”that knowledge of processes that operated in the past can be inferred by observing ongoing processes in the present” –, Camilla Wide substantiv med bestämd artikel och demonstrativa pronomen och visar därvid hur en analys av diakron och synkron variation kan ske inom en konstruktionsgrammatisk ram. På de fyra plenarföreläsningarna följer sjutton bidrag som berör vitt skilda delar av området svenska språkets historia. Lennart Elmevik visar övertygande att diftongeringen av ett ursprungligt långt e^2 till (*ia*) (*ie*) inte kräver något antagande av ett birkasvenskt/hedebynordiskt språkskikt. Ett klassiskt forskningsproblem – kedjeförskjutningen av de långa bakre vokalerna i svenskan – belyses av Stig Eliasson, varvid en rad ljudproblem aktualiseras och intressanta perspektiv läggs på interna och externa förklaringsfaktorer. Mer generella reflektioner rörande externa faktorer som orsaker till språklig förändring förmedlas i Lars-Erik Johanssons artikel. Ett par bidrag är filologiska: Maria Arvidssons om samlingshandskriften och Nils Dverstorps om forskningsproblem förknippade med avskrivning av text under medeltiden.

Peder Månssons språk behandlas av Bo-A. Wendt som bl.a. visar att denne språkbrukare ”i fornsvenskans elfte timme” framstår som enastående konsekvent i de val han gör på olika språknivåer. Med variationsgrammatiska metoder diskuteras bisatsledföljden i fornsvenska och äldre nysvenska av David Håkansson. Relativsatsinledande *ther* och dess funktioner i äldre svenska behandlas av Martina Zachiu. Det man skulle kunna kalla ”alltför narrativa” *nu*-inledda meningar i 1734 års svenska lag (”Nu faller fiende oförtänckt in i landet, och kan ej Konungens befallning afbidas; tå må väl manskap til motvärn upbodas”) dryftas på ett upplysande sätt av Rickard Melkersson som visar att detta troligen inte är någon relik i lagspråket utan är ”ett väl etablerat och exakt fackspråkligt uttryck” (s. 187). 1734 års lag är också utgångspunkten för Lena Rogström i hennes undersökning av ordförrådet i lagen och i samtida ordböcker. Benämningar på ’flickor’ och ’kvinnor’ i platsannonser i Hufvudstadsbladet och Dagens Nyheter från 1864 och framåt upptar Pirjo Söderholms intresse. Kollektiverande genitiv uppmärksammas av Lars-Olof Delsing och Gunlög Josefsson i en gemensam artikel som bl.a. behandlar sydvästsvensk *a*-genitiv (*Erika bil* ’Eriks bil’). Infinitivfrasen vid verb i de svenska dialekterna avhandlas med en omfattande empiri av Kristina Hagren, och Ekenssnacket av Jenny Öqvist. Gustav Bockgård belyser med goda exempel dialektintervjun ur samtalsanalytiskt perspektiv. Disciplinhistoriskt är Henrik Williams’ bidrag som går igenom bidragen i den tio sammankomster som hittills ägnats svenska språkets historia, och konstaterar att de filologiska bidragen varit rätt så få. Det karolinska skedets ”nordistik” – rätt bortglömd i forskningen, troligen inte minst för att bidragen avfattades på latin – behandlas av Lars Wollin i ett innehållsrikt bidrag. Konferensvolymen visar att den språkhistoriska forskningen har många angelägna problem på sin agenda.

L.-E.E.

Swedish Students at the University of Vienna in the Middle Ages. Careers, Books and Preaching, eds.: Olle Ferm & Erika Kihlman, 279 s., Stockholm 2011. (Runica & Medievalia, Scripta Minora 20.) ISBN 978-91-88568-49-6. Med framväxten av universitetet som högsta utbildningsinstitution i Europa under 1100-talet blev det allt mer vanligt att skandinaver gav sig ut för att studera. För de tidigaste universitetet, t.ex. Paris och Bologna är materialet som kan belysa skandinaviska studenters aktiviteter begränsat, om än det finns upplysningar som exempelvis indikerar att en karriär vid domkyrkan i Trondheim, Niðarós, kunde gynnas av längre studier vid klostret St Victor i Paris. Professor Olle Ferm tog 2007 initiativet till

ett projekt *Swedish Students Abroad in the Middle Ages*. Detta projekt har främst fokuserat på senare perioder (1300- och 1400-tal) och universitetet i Wien och Leipzig. I denna publikation från projektet har Olle Ferm och Erika Kihlman samlat ett antal artiklar som fokuserar på universitetet i Wien och då särskilt på en student, Bero Magni (eller Björn Magnusson) från Lödöse som kom att spendera större delen av sitt vuxna liv där, först som student och därefter som lärare. I en omfattande inledningsartikel presenterar Olle Ferm det vi vet om svenska studenter vid universitetet i Wien i perioden 1389–1491. Denna diskussion följs av en biografi över Bero Magni författad av Erika Kihlman. Kihlman har också ederat förteckningen över Beros boksamling, som donerades till Skara domkyrka, men därefter gick förlorad i eldsvådor och krigshärjningar. Roger Andersson presenterar en jämförande studie av Beros predikan på långfredagen 1454 (för övrigt utgiven av Claes Gejrot och Erika Kihlman som ytterligare ett bidrag från ovannämnda projekt med titeln *Bero Magni de Ludosia. Sermones et Collationes. Sermones from the University of Vienna in the Mid-Fifteenth Century*, Stockholm 2011) och två predikningar för samma dag från bröderna i Vadstena och en predikan av franciskanerbrodern Henry Chambron från Oxford. Anderssons studie är detaljerad och ger många perspektiv på denna viktiga genre från senmedeltiden. I en kort artikel kommer Siegfried Wenzel in på frågan om *collatio*, alltså utläggningen av bibeltext eller ett teologiskt ämne, som en del av senmedeltidens predikan. Slutligen ger Hans Aili en kortfattad presentation av vad vi kan veta om Bero Magnis latin, hans ordförråd och grammatiska bruk. Boken ger ett viktigt bidrag till utforskningen av svenska studenters utfärder till europeiska universitet, i det här fallet universitetet i Wien, under senmedeltiden. Det blir intressant att framöver få fler rapporter från projektets forskning. Det skulle dessutom vara av stort intresse att återuppta utforskningen av också andra skandinavisk studieresor, och då även i äldre perioder, och hur deras utbildning har varit med om att utforma skandinavisk litteracitet och det intellektuella livet i Skandinavien under medeltiden. Men det är ju inte nödvändigtvis ett ansvar för det här beskrivna projektet.

K.G.J.

Young Urban Swedish. Variation and change in multilingual settings, Roger Källström & Inger Lindberg (utg.), 257 s., Göteborg (University of Gothenburg). (Göteborgsstudier i nordisk språkvetenskap 14.) ISSN 1652-3105; ISBN 978-91-87850-42-4. Denna engelskspråkiga samlingsvolym från projektet *Språk och språkbruk bland ungdomar i flerspråkiga storstadsmiljöer* innehåller 12 uppsatser. Här står svenska på mångspråk-

kig grund (SMG) talad av ungdomar i centrum. Inger Lindberg tar upp en diskussion om diskrepansen mellan policy och verklighet när det gäller synen på elever med annat modersmål än svenska. Hon diskuterar bland annat vad som brister i implementeringen av policydokument. Tore Otterup redovisar en intervjuundersökning av åtta ungdomar från ett multietniskt område i Göteborg. Intervjuerna får belysa problem och möjligheter med individuell och samhällelig tvåspråkighet. Ellen Bijvoet och Kari Frauruds artikel handlar om perception, främst ungdomarnas attityder till språkvarieteter och språklig variation. Men de flesta artiklarna handlar om ungdomarnas språkproduktion. Bland dessa kan nämnas Petra Bodéns artikel som tar sig an uttalet bland talare av SMG i Stockholm, Göteborg och Malmö, och kan visa på både regionala drag och främmande drag i ungdomarnas svenska. Lena Ekberg presenterar en studie av hur ordet *sådan* i SMG får determinerarfunktion i Malmö-ungdomars talspråk, Gudrun Svensson behandlar diskurspartiklar i SMG-talares produktion och Sofia Tingsell presenterar resultat från en undersökning av användningen av anaforer och pronomen i SMG-talares språk. Natalia Ganuza ger en sammanfattning av sin avhandling som behandlar syntaktisk variation i SMG, där subjekt-verbinversion studeras mot bakgrund av situationella, lingvistiska och demografiska variabler. Sofie Johansson Kokkinakis och Ulrika Johansson redovisar en studie som jämför elevtexter från nationella prov, skrivna av en- respektive flerspråkiga elever. Bland annat visar de på små skillnader i ordvariation mellan enspråkiga svenskar och flerspråkiga, med undantag för den grupp som påbörjat sin andraspråksinlärning vid 4–7 års ålder. Både de som börjat tidigare och de som börjat senare ligger mycket närmare siffrorna för enspråkiga svenskar. I slutet av boken ges sammanfattningar på svenska av samtliga artiklar.

L.-O.D.

Wörter-Büchlein. A German-Swedish-Polish-Latvian Dictionary Published in Riga 1705, Lennart Larsson (ed.), 200 s., Stockholm (Kungliga Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien). (Slavica Suecana. Series A. Publications vol. 2.) ISBN 978-91-7402-400-5; ISSN 1102-2418. Denna bok utgörs av en textkritisk utgåva av en flerspråkig, tematiskt upplagd, ordbok utgiven i Riga 1705. Den är något så ovanligt som en flerspråkig ordbok från början av 1700-talet, som inte omfattar latin, utan har språken tyska, polska, lettiska och svenska. Den textkritiska utgåvan som omfattar knappt 100 sidor föregås av fem inledande kapitel, där, i det första, Lennart Larsson ger en översikt över handskriften och dess struktur. Här undersöks den också ur ett brukarperspektiv, och bokens till-

komst och relation till andra verk beskrivs. Viktigaste föregångaren är *Vocabularium* från 1688, utgiven hos samma tryckare, som utgör en flerspråkig ordbok med tyska, latin, polska och lettiska. Till viss del, särskilt till strukturen, är *Wörter-Büchlein* en omarbetning av den äldre ordboken, där latinet har fått ge plats för svenskan. I de följande fyra kapitlen ger fyra olika författare kommentarer till ordförrådet på vardera språket. De är disponerade efter språklig nivå, utom Lennart Larssons kapitel om det svenska ordförrådet. Troligen beror detta på att ordbokens svenska ordförråd är något märkligt, med fel på flera olika plan: icke-svenska ord, felaktiga översättningar, ortografiska och morfologiska fel. Larsson gör troligt att det svenska ordförrådet skapats med hjälp av *Vocabularium* och av någon svensk utan högre utbildning, som mera tillfälligt vistats i Riga. I slutet av boken finns också 15 facsimilplanscher av valda sidor i originalutgåvan.

L.-O.D.

Äldre Västgötalagen och dess bilagor i Cod. Holm. B 59 1–2, utgivna av Föreningen för Västgötalitteratur genom Per-Axel Wiktorsson, 264 s. + 313 s., [Skara] 2011 (Föreningen för Västgötalitteratur). (Skara stiftshistoriska sällskaps skriftserie nr 60.) ISBN 978-91-978079-1-3; 978-91-86681-00-5. Äldre Västgötalagen är som bekant en av de viktigare källorna från svensk medeltid. Inte underligt då att denna fornsvenska text utgivits av trycket hela tio gånger, och dessutom översatts åtta gånger, därav fyra gånger (1883, 1923, 1924, 1946) till svenska. När Per-Axel Wiktorsson åtog sig uppdraget att ge ut lagtexten önskade han utge hela den aktuella handskriften, alltså Cod. Holm. B 59, där Äldre Västgötalagen ingår. Dessutom ville han utge såväl faksimil som textutgåva och översättning i ett sammanhang, och i översättningen hade han ambitionen att lägga sig så nära originalet som möjligt, inte bara då vad gäller ordalydelse utan även beträffande uppdelning av texten på sidor och rader. Också ett klagörande av de olika involverade skrivarnas insatser kändes angeläget för honom – detta utgör ju Wiktorssons expertområde. Till all lycka fick utgivaren fria händer att arbeta med utgivningen utifrån dessa utgångspunkter, och resultatet är prisvärt. Utgivaren ger i sin inledning i del 1 en kortfattad men väldisponerad och högst intresseväckande redovisning för handskriftens innehåll, användning och historia och framför allt av dess skrivare. I detta sistnämnda avsnitt urskiljer Wiktorsson Vidhemsprästen (Herr Lars), kursivhanden, Tyrgils Kristinsson samt Lydikinus. Identifieringen av de olika handstilarna i B 59 ser helt annorlunda ut än vad tidigare forskning antagit, och detta är ett högst betydande bidrag till forskningen. Göran B. Nilsson uppfattar

i sitt bidrag i del 1 handskriften B 59 som en arbetsbok ”upplagd av Skara domkapitel för att tjäna till hjälp inför och under förhandlingarna om Yngre Västgötalagen” (s. 59); när den hade tjänat detta sitt primära syfte kom den i andra händer som då utformade dess mer blandade utseende. En del av de namn som finns i Äldre Västgötalagens bilagor, nämligen de som åsyftar allmänningstvatten, behandlas av Svante Strandberg. Här möter *lodne* för Hornborgasjön, *scadur* för Skagern och *ymsi* för Ymsen. Detta finns i del 1 som dock huvudsakligen innehåller faksimil-editionen av handskriften i färg men också ort- och personregister samt en översikt över handskriftens innehåll. Del 2 innehåller en så långt det varit möjligt sid- och radrätt återgivning av handskriften på vänstersidan och en översättning på högersidan. Det är betydelsefullt att på detta sätt få en totalbild av alla bilagorna, inklusive texter om bland mycket annat Västergötlands gränser, Västgötarnas lagmän, kristna biskopar, och inte minst, i de senare delarna, Lydekinus’ minnesanteckningar och Tyrgils Kristinessons småtexter, även om det i dessa senare delar finns kryptiska partier. Wiktorsson söker lägga sig så nära grundtexten som möjligt även i översättningens ordval men väljer helt naturligt i det klassiska textstället i lecara ræter att återge ”a bæsing” som ”på en hög”; beträffande ”graskinn” hade han dock gott kunna använda ”gråskinn” istället för ”ekorrskinn” (s. 207), dock med förklaring i en not. Utgivaren lämnar för övrigt inte alltför många förklaringar i noterna till översättningen men de finns. Sålunda översätts *gengärd* med ’varor för biskopens underhåll, medan han besöker socknen’ (s. 9), *tångbrink* ’tångbacke, havsstrand’ (s. 55) och *riva* ’räfsa’ (s. 149). Förklaringarna hade emellertid kunnat vara ännu flera, som t.ex. i samband med uttrycket ”*medh vmfærþ*” (s. 260). Ytterligare register, kanske över ord som förklaras, hade även varit ett stort plus för läsaren. Men denna kritik väger lätt. Att denna viktiga handskrift nu i sin helhet utgivits i faksimil, translittererats och översatts är oerhört värdefullt. Vetenskapligt mest betydelsefull är Per-Axel Wiktorssons av allt att döma riktiga bedömning av vilka som varit involverade i handskriftens tillkomst. Som helhet är utgåvan en betydande prestation.

L.-E.E.

*

Emilia Aldrin, Namnval som social handling. Val av förnamn och samtal om förnamn bland föräldrar i Göteborg 2007–2009, 297 s., Uppsala 2011 (Uppsala universitet). (Namn och samhälle 24.) ISSN 1404-1790; ISBN 978-91-506-2195-2. På baksidan av denna avhandling skriver författaren så här: ”Att välja namn till ett barn innebär inte bara att ge det en enkel

etikett, utan också att uttrycka känslomässiga, estetiska, ideologiska och sociala förhållningssätt”. Så är det uppenbarligen. Syftet med studien är att undersöka hur föräldrar i Göteborg i början av 2000-talet använder förnamnet på sina barn som en del av en identitetsskapande process: vilka identiteter skapas, hur skapas de, vems identitet rör det sig om? Avhandlingen inskriver sig i den socioonomastiska traditionen, och för detta område ges i kapitel 2 en kort redovisning fokuserad på forskningen om förnamn och förnamnsval. De sociolingvistiska utgångspunkterna återkommer utförligare, tillsammans med namnteoretiska, i kapitel 3, där även identitetsteoretiska och samtalsanalytiska perspektiv förmedlas. Identitet är, påpekas det, en process som sker på olika nivåer. Flera material har insamlats i studien, dels genom en enkätundersökning med 621 svar om namn och namnval, dels genom intervjuer med 18 mammor och 5 pappor. Analysen av det insamlade materialet sker i kapitel 5–12. Föräldrarna förhåller sig till olika sociala positioner såsom traditionell-modern, vanlig–originell, svenskorienterad–internationellt orienterad/utlandsorienterad. Detta redovisas på en skiss (s. 68). I största detalj redovisar Aldrin sedan sina iakttagelser, och inte minst intressant är härvid redovisningen från samtalen med föräldrarna där man verkligen kan höra deras röster. Värdefullt är att författaren genomgående relaterar sina resultat till andra relevanta namnstudier. Resultaten är alltför många för att relateras här men några nedslag skall ändå göras. Det är sålunda intressant att läsa om den estetiska positionen vid namnvalen (s. 129 ff.), alltså vilka namn som är ”coola”, tuffa, mjuka etc. och varför? Spännande är också att ta del av specifika livsstilsrelaterade positioneringar (s. 170 ff.) i samband med val av förnamn, dvs. sådana fall där föräldrarna uttrycker intresse för musik, film, historia, litteratur etc. En del namnval hänför sig till religion. Men det finns också i materialet exempel på tydligt avståndstagande från livsstilar vid namnvalen. Hur man genom namnval söker undvika en framtida mobbning av barnet, diskuteras av vissa. Som visas kombinerar föräldrarna ofta i sina namnval ett antal olika positioner under namngivningsprocessens gång. Föräldrar respektive barn som föremål för positionering genom namnval uppmärksammas. Författaren säger: ”[a]tt välja namn innebär [...] att positionera både sig själv och barnet, men att inte kunna styra vilka positioneringar som barnet och omgivningen uppfattar” (s. 234). När man läser resultaten av studien slås man av att det i flera fall finns en diskrepans mellan föräldrarnas positionering genom namnval och de namnresonemang som föräldrarna sedan för. Bl.a. detta är föremål för uppmärksamhet i det resumerande kapitlet. I detta framhålls också att den sociala variation som blir synlig i avhand-

lingen snarast är ”en indikator på att människor identifierar sig med och vill skapa olika typer av samhällen där olika typer av sociala värden och attribut ges betydelse” (s. 248). Avhandlingen är väl genomförd men beträffande i varje fall ett par punkter hade man gärna sett utförligare resonemang. Man skulle exempelvis ha velat få några fler kommentarer till förhållandet att det i intervjuundersökningen inte deltar några pappor från lågstatusområdena i Göteborg – man undrar nyfiket vad dessa har att berätta om sina namnval och sin positionering. Vidare tangeras bara i förbigående frågan om hur generaliserbara resultaten egentligen är i ett svenskt perspektiv – det är ju trots allt förhållandena i en storstad som här sätts under luppen. Även om avhandlingen således inte ger alla svar, bjuder den läsaren på en väsentligen stimulerande läsning. L.-E.E.

Marianne Blomqvist, Våra fyrfota vänner har också namn, 129 s., Helsingfors 2011 (Svenska folkskolans vänner). (Skrifter utg. av Svenska folkskolans vänner 190.) ISBN 978-951-9087-91-7. I denna bok har Marianne Blomqvist sammanställt de namn på hästar, kor, tjurar, hundar och katter som varit eller är i bruk i de svensktalande delarna av Finland. Ämnet är inte nytt, redan 1921 publicerade Ernst Nordström en artikel om svenska husdjursnamn i Finland under svensktiden. Stommen till materialet i Blomqvists studie utgör en samling förvarad vid Svenska litteratursällskapet, ”Vad heter djuret?”. Då det gäller namnen på hästar i Svenskfinland under 1900-talet finner man att karakteriserande namn varit vanliga, som *Bästa*, *Flink* och *Friskus* men också en del finska namn finns, som *Ilo* (’glädje’) och *Onni* (’lycka’). Det finns även hästnamn som går tillbaka på personbeteckningar och uppkallelser. Kapitlet tar upp en senare tids namn på trav- och ridhästar men också äldre svenska hästnamn och namnen på hästar vid fronten 1939–44. Kapitlet om namn på kor och tjurar inleds med ett avsnitt om konamn i 1700- och 1800-talets Svenskfinland, vilket bl.a. baserar sig på uppgifter i bouppteckningar. De karakteriserande konamnen från 1900-talet tar bl.a. sin utgångspunkt i färg, mönstring och beteende – man noterar här exemplen *Dansros* och *Storsparkarn* –, i födelsetid, födelseort eller ursprung, men konamn kan också utgå från personbeteckningar eller vara uppkallelser. Årsbokstäver och deras påverkan på konamnsskicket berörs även. Intressant är att iaktta att man bland de namn på kor som givits under perioden 1974–90 fortfarande kan hitta traditionella namnleder som *-gås*, *-ros* och *Maj*-. I kapitlet om hundar finns ett avsnitt om namn på hundar som efterlysts i tidningarna och på hundar vid utställningar. Beträffande namn från 1900- och 2000-talet återfinns t.ex. karakteriserande hundnamn som

Bruno, Tigra och *Pricken*, ”förhoppningsnamn” som *Skott, Pang* och *Träff*, namn bildade till personnamn och till fiktiva förebilder. Bland kattnamnen beläggs *Misse, Mirre* och *Kurre*, olika karakteriserande namn som *Tigris, Priki, Burre, Fjollan* och *Piplisa*, namn efter fiktiva förebilder och personnamn. Bokens material är omfattande och rikt sammansatt från olika brukarmiljöer och olika tider, och det är en styrka. Dock hade äldre namngivningsmönster och namngivning som är resultatet av senare influenser kunnat särhållas i en slutdiskussion. Det hade heller inte skadat med jämförelser med namn från andra håll i Norden, där det finns relevanta arbeten av bl.a. Katharina Leibring, Asbjørn Karbø, Kristoffer Kruken och Nils Tiberg. Framställningen har ett trevligt kåserande anslag, och boken är illustrerad med åtskilliga bilder, många i färg. L.-E.E.

Etymologiens plass i navneforskningen. Rapport fra NORNA's 39. symposium i Halden 11.–13. mai 2010, redigert av Ole-Jørgen Johannessen & Tom Schmidt, 213 s., Uppsala 2011 (NORNA-förlaget). (NORNA-rapporter 87.) ISSN 0346-6728; ISBN 978-91-7276-086-8. I maj 2010 samlades ett antal namnforskare i Halden för att lyssna på tjugotalet inlägg vid ett symposium om etymologins plats i namnforskningen. Femton av bidragen har samlats i denna volym. En perspektivrik översikt över området lämnas av Thorsten Andersson som inte minst kan bygga på många av de undersökningarna han själv genom åren framlagt. Också Lennart Elmevik kan i sin innehållsrika studie utgå från ett flertal egna arbeten – inte minst från senare år med analyser av gåtfulla uppländska namn som *Vappa, Vavd* och *Tierp* – och kommer in på den intrikata frågan vad man egentligen kan våga av antaganden när man etymologiskt arbetar med ortnamn av dunkelt ursprung. Bent Jørgensen belyser etymologisk ortnamnsforskning utifrån danskt material, varvid också en del principiella spörsmål väcks om etymologins möjligheter och begränsningar. Harald Bjorvands bidrag inleds med en diskussion av ”spøkelsesrøtter”, varefter diskussionen går över i en behandling av bestämmningsleden i det norska *Varteig*, ett urnord. **wara-taigōR*, där Bjorvand finner en vattenbetecknande utgångsbetydelse (’det rolige(re), avdreiende vannet osv.’) vara trolig. Namelementet *var-* diskuteras emellertid också i Svante Strandbergs artikel – ett bidrag som tydligen utarbetades under Halden-symposiet sedan Strandberg hade åhört Bjorvands föredrag. Strandberg visar att flera av de här aktuella namnen kan förbindas med grusig och sandig mark. Så är det helt visst. Att man kan ha nytta av skaldemetrikens vittnesbörd vid etymologiseringen av norska ortnamn visar Klaus Johan

Myrvoll. Vidar Haslum konstaterar i sitt bidrag att "[h]vis vi skal kunne tolke navn nøyaktig, trenger vi ideer om navngiverens språkkompetanse; ideer om hvilke mønstre som har vært utslagsgivende for navngiverens korrekthetsoppfatninger om hvordan man lager navn" (s. 129). Att spåra en sådan förlorad språkkompetens kan dock i vissa avseenden vara förenat med svårigheter; vilken potential har i en fjärran tid stått till buds för att uttrycka emotivitet kan man exempelvis fråga sig? Konkreta etymologiseringar av namn redovisas av Andrew Jennings (*Shetland*), Staffan Fridell (*Tjust*), Birgit Falck-Kjällquist (*Härnäs, Kåvran*) och Margit Harsson (*Idd*), medan Nicolai Peitersen belyser användningen av ord för 'ost' och 'smör' i engelska ortnamn. Översiktskaraktär har Inge Særheims artikel om de äldsta ortnamnen i Sydväst-Norge, särskilt i Rogaland. Vid ortnamn som stilistiska figurer uppehåller sig Line Sandst. Detta senare tema torde vara utvecklingsbart. En artikel av Peder Gammeltoft om digitalisering av tryckta ortnamnsutgåvor i Danmark avslutar volymen. Symposierapporten innehåller en rad intresseväckande perspektiv på temat "etymologiens plass i navneforskningen", såsom betydelsen av belagda appellativ (också avlägsna sådana) vid härledningen, betydelsen av den sakliga analysen i samband med tolkningsprocessen, etc. När man läst de femton bidragen ser man tydligare de perspektiv som förenar i alla fall flertalet av dem. Kanske hade volymen tjänat på en redaktionell inledning där dessa perspektiv utmejslats. Men även utan denna inledning bjuds i symposierapporten mycket av intresse. Det borgar inte minst de många erfarna författarna för.

L.-E.E.

Kåre Hoel, Bustadnavn i Østfold 10. Aremark, utgitt av Institutt for lingvistiske og nordiske studier, Universitetet i Oslo, ved Margit Harsson, 366 s., 1 faksimil och 1 karta på eftersättsblad, Oslo 2011 (Novus forlag). ISBN 978-82-7099-674-2. Projektet Bustadnavn i Østfold (BØ) publicerar professor Kåre Hoels (1922–89) manuskript i en reviderad och kompletterad utgåva, baserad på Oluf Ryghs Norske Gaardnavne (NG, 18 band 1897–1924), ömsevis redigerad av Tom Schmidt (udda nummer) och Margit Harson (jämna nummer). Ryghs, Hoels och redaktörernas bidrag sårhålls i namnartiklarna genom typografiska arrangemang. För namnen på permanent bosättning fram till ca 1900 redovisas i princip samtliga belägg äldre än ca 1700, därefter görs ett urval. Av hänsyn till en bredare läsekrets och seriens funktion som onomastiskt uppslagsverk ges konsekvent tolkningar av förekommande namnelement, både i simplexnamn och i sammansättningarnas bestämnings- och huvudleder. Först redovisas bygde-, härads- och sockennamnet *Aremark* och därpå om-

rådets övriga bebyggelsenamn: namn på ”matrikkelgårder” med underliggande ”bruk” och ”husmannsplasser”. I egna avsnitt upptas försvunna namn från äldre respektive yngre källor och gamla bygdenamn. I den andra delen kommenteras det topografiska ordförrådet i Aremark. Här behandlas också några speciella namnkategorier: imperativnamn, uppkallelsenamn, berömmande och nedsättande namn samt tillnamn och andra efternamn från yngre källor. Så följer litteratur- och källförteckningar, förkortningslistor och en redogörelse för ljudskriftssystemet. De avslutande fyra registren upptar ortnamn i respektive utanför Aremark och förteckningar över ord-, person- och tillnamn. Utgåvan illustreras med ett faksimil av Ryghs uppteckningar från häradet och en karta över häradsindelningen i Østfold. Som lös bilaga finns ett topografiskt kartblad i skala 1:50 000 över Aremark. Härmed har tio av de 22 häradsdelarna utkommit, med föredömlig disciplin såväl vad avser utgivningstakt som planerlig redovisning av namnstoffet, med Ryghs, Hoels och redaktörernas bidrag till tolkningarna, som ofta är okomplicerade, men vid behov får lov att växa ut till allsidigt resonerande överväganden. G.H.

Navnemiljøer og samfund i jernalder og vikingetid. Rapport fra NORNA 38. symposium i Ryslinge 12.-15.maj 2009, redigert af Lisbeth Eilersgaard og Bent Jørgensen, udgivet af Afdeling for Navneforskning, Nordisk Forskningsinstitut, Københavns Universitet, i samarbejde med NORNA, 350 s., Uppsala 2011. (NORNA-rapporter 86.) ISSN 0346-6728. ISBN 978-91-7276-085-1. Symposiet fokuserar ortnamnen som källor till det förhistoriska samhället, den fackliga diskussionen mellan namnforskare, arkeologer och kulturgeografer om järnålderns, vikingatidens och tidigmedeltidens maktcentraler, speglade i ortnamn, materiella fynd och strukturer i kulturlandskapet. Rapporten publicerar 12 av symposiets 18 föredrag. Den avslutas med en förteckning över de 85 NORNA-rapporter som utgivits sedan nr 1 (1973), däribland nr 82 (2007) från symposiet på Bornholm 2006 om de nordiska namnens centralitet och regionalitet. Föredragen redovisas med föredragshållarna i alfabetisk ordning: Lisbeth Eilersgaard Christensen inventerar centralplatsrelevanta namnmiljöer i Danmark, med underrubriken problemställningar och perspektiv, illustrerat med en sökordslista, kartutsnitt, ett flygfoto över en odlad höjdpåsar med ägonamnet *Borre* och en utbredningskarta över svenska och forndanska *Tuna-* och *-tuna-*namn. Andres Siegfried Dobat kartlägger den sydskanadinaviska utvecklingen av 900-talets politiska förvaltning belyst genom ortnamn som innehåller elementen *rink* och *karl*, mot bakgrunden av tidigmedeltida runstenar och vapengravar. Birgit Eggert ana-

lyserar danska ortnamn på *-lund*, belagda i Christian V:s matrikel 1688, deras ålder, utbredning och semantiska förledskategorier. Ole-Jørgen Johannesen och Bjørn Ringstad studerar förhållandet mellan järnålderns namnmiljö och arkeologins fynd i fem undersökningsområden på Vestlandet och i Trøndelag, så namnen på *Vin/-vin, -heim, -land* och *-stadir*. Bent Jørgensen undersöker namnmiljöerna kring de danska sockennamnen *Gudhjem, Gudum* (tre stycken) och *Gudme*, de fyra norska *Gudum* och de tre svenska *Gudhem*, därtill också ett centralitetsindicerande gravfynd på Bornholm. Arkeologen Mette Pilgaard beskriver bebyggelsehistorien i *Farrisskoven* 'krattskog vid ån Far', en sexmilen medeltida gränsskog i norra Sønderjylland, med beaktande av ortnamn, arkeologiska och historiska källor, kartor och naturvetenskap, t.ex. pollenanalys. Undersökningen visar hur man genom en kombination av tvärvetenskapliga källor kan komma betydligt längre bakåt i tiden med bebyggelsehistorisk forskning, även när relevanta kartor och ortnamn finns först från senare tid. Tom Schmidt beskriver järnålderns centrala namnmiljöer och bebyggelseutveckling i det sydnorska Slidre, mellan Gudbrandsdalen i öst och Hallingdal i väst, med fynd från romartid, folkvandringstid, merovingertid och vikingatid. Svavar Sigmundsson inventerar isländska namnmiljöer kring tingsplatser och maktcentra, fr.a. i anslutning till förekomsten av namnelementen *hof, þing* och *leið*. Lasse C. A. Sonne granskar den äldre religionshistoriens och ortnamnsforskningens ensidiga syn på teofora ortnamn, dvs. ortnamn med namnet eller beteckningen på en gud som uttryck för kultplatser; namngivningsmotiven kan vara flera än så. Förkristna sakrala ortnamn kan inte utan vidare tas som intäkt för kultplatser under vikingatid eller sen järnålder. Sonne understryker också sambanden mellan sakrala ortnamn och olika lokaliteter. Under rubriken "Ortnamn och kulturlandskap under den äldre järnåldern" redovisar Jan-Paul Strid erfarenheterna från två tvärvetenskapliga projekt rörande forntida kulturlandskap i Östergötland, Tindraprojektet och Slättbygdsprojektet, båda kring äldre järnåldersbygd och dess namnskick, namnkontinuitet och strukturell kontinuitet respektive nymamngivning och omstrukturering. Inge Særheim avhandlar namnmiljö, namnkontinuitet och centralitet i ett sydvästnorskt jordbrukssamhälle från järnåldern (Rogaland), med utgångspunkt i avhandlingen 1999 betitlad "Namn og gard. Studium av busettnadsnamn på *-land*". Slutligen behandlar Per Vikstrand den religiösa sfärens ställning i dimensionen centrum-periferi under förkristen tid: vilka sakrala ortnamn kan knytas till centralplatser? Mot bakgrund av Lars Hellbergs centralplatsteori, Stefan Brinks modell av hierarkiskt uppbyggd centralplatsstruktur, kar-

tering av centralitetsindicerande ortnamn (t.ex. på *-tuna*), av sakrala ortnamn i jämförelse med centralitetsindicerande, av gudapar i ortnamn, förekomsten av tingsplatser, beteckningar för kultfunktionärer, kyrkor och kloster, gravfält och andra arkeologiska fyndplatser, utmynnar det hela i ett sunt försiktigt konstaterande ”att ortnamnsmaterialen antyder att järnålderns hierarkiska samhällsstruktur kanske inte alltid tagit sig uttryck i ett enkelt centrum-periferi-förhållande i landskapet”. G.H.

Sveriges medeltida personnamn. Häfte 16. Iohan–Iordan, Institutet för språk och folkminnen, 160 spalter + 1 s. Källor och litteratur. Komplettering till förteckning i band 3 (häfte 15), Uppsala 2011. ISBN 978-91-7229-081-5. Band 3, omfattande häftena 11-15, utkom 2006. Det nu med stor förväntan emotsedda häfte 16 är följaktligen det första i band 4. Forskaren/läsaren som tar del av namnredovisningen *Iohan - Iordan* får tills vidare ta hjälp av det ”Förord” och de ”Särskilda förklaringar” som tryckts i häfte 15 (band 3), det förra en kort, instruktiv presentation av detta synnerligen omfattande personnamnsprojekts syften och uppläggning, de senare en oumbärlig redogörelse för artiklarnas redaktionella utformning: uppslagsformer, stilsorter, normaliseringar, avskriftsbelägg, belägg ur handskrifter resp. tryckta editioner, signa för handskriftssamlingar, arkiv och bibliotek, markeringar för språk, kasus, bruket av diverse specialtecken och symboler. Här finns också den aktuella redovisningen av projektets källor och litteratur samt i texten tillämpade förkortningar. På titelbladets baksida i det nu publicerade häfte 16 presenteras verkets redaktion och vetenskapliga referensgrupp, stödande anslagsgivare och aktuella administrativa hemvist: Namnarkivet i Uppsala, en del av myndigheten Institutet för språk och folkminnen. Det är med uppriktig glädje anmälaren som representant för namnforskningen och allmänna kulturhistoriska intressen välkomnar det nya häftet, med förhoppningen om att redaktionen framgent måtte få åtnjuta den arbetsro som är nödvändig för ett vetenskapligt publiceringsprojekt av det här slaget. G.H.

Uppländska namnstudier. Valda namnspalter ur Upsala Nya Tidning 1982–2002, red.: Katharina Leibring, Staffan Nyström & Mats Wahlberg, 213 s., Uppsala 2011 (Ortnamnssällskapet i Uppsala). ISBN 978-91-633-9746-2. Under tjugoförårsperioden 1982–2002 medverkade inte mindre än 54 namnforskare med 403 artiklar under vinjetten Namnspalten i Upsala Nya Tidning (UNT). I Uppländska namnstudier har redaktörerna samlat cirka fjärdedelen av dem till en läsvärd volym. Hur urvalet gjorts blir

inte helt tydligt i inledningen men så mycket är klart att exempelvis sockennamn lämnats därhän eftersom de finns behandlade i Svenskt ortnamnslexikon (SOL, 2003). Men den korta framställningen i SOL ersätter på intet sätt den bredare framställning man får av artiklarna i UNT, det är uppenbart. Ofta rör det sig här om artiklar på lite mer än en sida. Några artiklar är dock längre, som den om *-tuna*-namnen (s. 30 ff.) eller om elementet *nor* i uppländska ortnamn (s. 47 ff.) – vid den ursprungliga publiceringen har dessa utgjort flera, på varandra följande bidrag i Namnspalten. Annars dominerar härledningar av enskilda namn som *Ambricka*, *Benala*, *Fullerö*, *Gråmunkehöga*, *Hallkved*, *Kolje*, *Nyvla*, *Nåsta* och *Ycklinge*. Dessa namn behandlas sorgfälligt och man får som läsare – vare sig man nu är fackman eller tillhör den namnintresserade allmänheten – en inblick i hur den professionelle ortnamnsforskaren arbetar och med vilka problem man brottas. I artikeln om *Nyvla* – återgående på ett medeltida *Nyvili* av ursprungligt **Nyvälli* 'den nya vallen' el. dyl. – belyses hur en huvudled som kunnat restitueras i appellativa sammanhang (ett appellativt *nyvälle* 'återväxt på gräsvall efter slåttern' finns ju) mycket tidigt fördunklats i ortnamnssammansättningen. På några ställen kommer man en pågående forskningsdiskussion närmare in på livet, som i Lars Hellbergs artikel (s. 139 f.) om namn bildade till ett äldre **faxe*, svarande till fvn. *faxi* '(häst)man'. Detta element synes ha kunnat användas om höjdformationer som liknats vid en hästs manke. Hellberg drar i diskussionen också in bynamnet *Fasma* resp. borgnamnet *Faxaholm*, vilka Lennart Moberg resp. Ann-Christin Mattisson tidigare hållit samman med **faxe* men tolkat på andra sätt. En del yngre namn uppmärksammas också, såsom *Omaket* om ägor som sägs ligga avsides, *Djävulsbitarna* om några särdeles vattensjuka och därigenom svårkörda vretar samt likhetsnamn som *Byxan* och *Mösskärmen*. Ett namn som *Stövelrisefte* om en åker i Alunda socken sägs vara bildat till dialektens *stövelriseft* 'ovanlädret på stövel', där den sakliga grunden dock synes vara oklar. Vid *Ryssland* och *Roslagen* uppehåller man sig i ett par artiklar (s. 171 f., 183). Även personnamn behandlas förstås, bl.a. personnamnen på runstenarna, äldre uppländska bondenamn som *Björn*, *Kalv* och *Vädur*, äldre upsaliensiska borgarnamn och namn på gruvdrängar i Dannemora. Det är utmärkt att redaktionskommittén samlat ihop dessa artiklar som också försetts med ett förord av Ortnamnssällskapet ordförande Lennart Elmevik. Det enda man undrar över är varför Namnspalten upphörde i UNT för tio år sedan. Suget efter ortnamnskunskap är, det vet vi, stort och det finns goda skäl att återuppta serien. Läsningen av artiklarna i denna samling ger mersmak.

L.-E.E.